

**A Balassagyarmati Evangélikus Egyházközség rövid
története
1577-2002.**

Összeállította:

Dr. Molnár János
nyugalmazott tanár

A Balassagyarmati Evangélikus Egyházközség
Kiadványa

A reformáció elterjedése Magyarországon.

Luther Márton 1517. október 31-én szegezte ki a wittenbergi vártemplom kapujára a nevezetes 95 tételt, amely a reformáció hitelveit tartalmazta.

A lutheri reformáció igen korán megjelent Magyarországon, úgyhogy az 1525-ben megtartott országgyűlésen már törvényt hoztak a protestánsok ellen, amely kimondta: *”lutherani omni comburantur”*, azaz a lutheránusok mind megégetendők. A mohácsi csata után három részre szakadó országban olyan gyorsan terjedt el a reformáció, hogy nem volt olyan erő, amely a fentebb említett törvényt végrehajtotta volna.

A reformáció tanai elsőként a felvidéki szabad királyi városokban, a bányavárosokban terjedtek el. Sőt az erdélyi szászok között már 1543-ban. Lehetséges, hogy a huszitizmus is jó talaj-előkészítője volt a reformációnak. 1549-ben az 5 felvidéki város (Kassa, Lőcse, Eperjes, Bártfa, Kisszeben) az Ötvárosi Hitvallásban elfogadták az Ágostai Hitvallást, 10 évvel később a bányavárosok (Besztercebánya, Körmöcbánya, Selmecebánya, Bélabánya, Bakabánya, Ligetbánya, Újbánya) a Hétvárosi Hitvallásban hasonlóan döntenek. 1569-ben 24 szepesi esperesség lelkészei tettek hitet az Ágostai Hitvallásról. Így a reformáció a Felvidéken a XVI. sz. második felében meggyökeresedett. Ezt erősítették meg a XVII. sz. elején összehívott zsinatok is. 1610-ben a Zsolnai zsinaton 3 püspökséget hoztak létre. 1614-ben a Szepesváraljai zsinaton 2 újabb püspökséget az ország északkeleti részén. A hódoltsági határon lévő vármegyék 1622-ben a Semptei zsinaton újabb püspökségbe tömörültek.

Ekkor már Nógrád, Zólyom és Turóc vármegye területén 163 gyülekezet létezett, ebből 48 Nógrádban. Az előbb említett zsinatok és gyülekezetek nagyban köszönhették létrejöttüket Bocskai István és Bethlen Gábor fejedelmek szabadságharcainak, amelyekben a nemzeti függetlenségért és a vallás szabad gyakorlásáért küzdöttek a protestánsok.

Nem tudjuk, ki volt Nógrád vármegye reformátora, de azt igen, hogy Balassa Ferenc, Kékkő várának ura, csehországi útjáról hazatérve, birtokain terjesztette Luther tanait. A mohácsi csatában (1526) elesett, de özvegye, Perényi Orsolya is lutheránus volt, és így nevelte 3 fiát is. De több nógrádi főúr is a reformáció híve volt. Nógrádban a XVI. században szabadon fejlődtek a gyülekezetek, mert a vármegye tisztikara, nemessége lutheránus volt. (Balassa András főispán, Libertsey Péter alispán, Rákóczi, Darvas, Gyürky, Rimay családok). A főurak Nógrádban tehetséges protestáns fiataloknak ösztöndíjat adtak nyugati egyetemek (pl. Wittenberg) látogatására.

Az ellenreformáció.

/ Forrás: Dr. Nielsen Frigyes: A keresztyén egyház történetének vezérfonala Bp.1907 143-145.old. /

Az előbbieken említettem, hogy nem volt olyan erő ebben az időben, amely az evangélikusokat hitük elhagyására kényszeríthette volna. Ezt belátta Oláh Miklós esztergomi érsek is, ezért más eszközökhöz folyamodott. 1561-ben a jezsuiták nagyszombati letelepítésével megalapította a későbbi reformáció központját. Pázmány

Péter - 1616-tól prímás – 1635-ben egyetemet alapít Nagyszombatban, nyomdát hoz létre, és a protestánsok eszközeivel, tudománnyal, sajtóval kezdi el az ellenreformációt. Hatására Nógrádban is elkezdődik a főurak rekatolizálása. (Balassák, Forgáchok stb.). Ebben nagy szerepe van a bécsi udvarral szövetkező főpapságnak.

Több evangélikus főúr házasság révén tért katolikus hitre. Nádasdy Ferenc a katolikus Eszterházy nádor lányát vette feleségül. Dunántúli birtokain több mint 200 evangélikus gyülekezet szűnt meg „*Cuius regio, eius religio*” (Akié a föld, azé a vallás) alapon. Hatalmas birtokai voltak a Felvidéken is. Később részt vett a Wesselényi-féle összeesküvésben, ezért kivégezték. Nógrádban Balassa Péter a katolikus Pálffy várkapitány lányát vette el, és ezért tért át a katolikus hitre.

A reformáció elterjedése Nógrád megyében és Balassagyarmaton.

/ Forrás: Kalácska Béla: A Felvidéki Reformáció elterjedése és a Balassagyarmat i Evangélikus Gyülekezet /

Luther tanainak felvidéki gyors elterjedése folytán Nógrád megye sem maradt érintetlen. Gyarmaton, a kőfallyal és palánkkal kerített városban a XVI. sz. végén és a XVII. sz. elején már létezett evangélikus gyülekezet. Ezt igazolja Le Dentu festő, építész XVII. század közepe táján készült egyszerű rajza a városról, benne a város templomaival. Szenczi Molnár Albert 1614 december végi bejegyzése szerint – felvidéki útja során – Balassagyarmaton is járt.

Egy 1828-ban kelt Canonica Visitatio jegyzőkönyve – amely latin nyelven íródott – említést tesz arról, hogy a településen már 1577-ben éltek evangélikusok. Az első török megszállás a XVI. sz. közepétől 1593-ig tartott. A török nem akadályozta a reformáció terjesztését. A jegyzőkönyv szerint 1622-ben az evangélikusok lelkésze Laurentius Niger (Niger Lőrinc) volt. Szügyben 1650-ben kezdi meg lelkészi szolgálatát Wágner János. Balassagyarmaton 1653-ban Vankó János, 1656-ban Czabánus Éliás, 1657-ben Hrdina András lelkész szolgált.

Szelepcsényi és Kollonich érsek ellenreformációs fellépése vetett véget a protestáns terjeszkedésnek. A protestantizmus leggyászosabb korszaka I. Lipót uralkodása alatt (1657-1705) volt. Teljes erővel működtek a vésztörvényszékek. Csak Nógrádból 41 lelkészt és 2 tanítót idéztek a pozsonyi vésztörvényszék elé. Az országból pedig több mint 700 lelkészt és tanítót, akik közül többen elpusztultak az akkori idők borzalmas börtönviszonyai között. 42 lelkészt, akiket semmilyen módon nem tudtak hitük megtagadására kényszeríteni, láncrea verve Nápolyba hajtották, és gályarabnak adták el 50 aranyért. Európát mélységesen felháborította az eset. A gályarabokat a holland református Ruyter tengernagy szabadította ki. A katolikusok nevében a Magyarországon járt II. János-Pál pápa leróta kegyeletét a gályarabok debreceni emlékműve előtt néhány évvel ezelőtt. Nógrádban a hívek több lelkészt bújttak, mások elmenekültek. A gályához láncolva pusztultak el Gocs Mihály kálnói ev., Miskolczi Mihály füleki ref., Mazsári Dániel tamási ev., Timkovics János lesti ev. lelkészek. A gyászos évtized alatt akkora „vérvesztéséget” szenvedett a protestantizmus, amelyet már nem lehetett többé pótolni. Így vált katolikussá többségében Nógrád megye. De ezekben a nehéz időkben is voltak hithű középnemesek, megyei tisztviselők, akik birtokaikon lelkészt tartottak, pld.

Cserhátsurányban a Sréterek, akik ott szép templomot is építettek. Itt szolgált Tessedik Sámuel – aki országos hírűvé vált mezőgazdasági vonatkozású tevékenységével – később a szarvasi gyülekezet lelkésze lett.

Gyarmatot másodszor is elfoglalta a török 1663-ban, és Hrdina András lelkészsége idején megszűnt az egyház is.

A város lakóinak száma és vallás szerinti megoszlása.

/ Forrás: Pázmány Béla: A végvár - a mezővárostól a városig Nagy Iván történeti körévkönyve 1996 28-31. old. /

Drégely elestével (1552) Gyarmat is török kézre került, mégpedig ellenállás nélkül Ali budai basa birtokába, amit Tinódi Lantos Sebestyén így énekelt meg:

*„Ságra és Gyarmatra basa eleredé,
De a két kastélba ő egy embert se lele.”*

A katonaság elfutott, de az 58 családra tehető lakosság maradt. A török által összeirt lakosok nevei alapján megállapítható, hogy a népesség magyar nemzetiségű volt. 1593-ban szabadult meg a város a 41 évig tartó török uralom alól. A török uralom alatt a város lakossága alig gyarapodott, de a reformáció szabadon terjedhetett. 1663-ban a város másodszor is török kézre került, a törökök a várost kifosztották, feldúlták, felégették. Lakosai elszéledtek. Egy 1688-ban tartott egyházi vizsgálat Gyarmat egykori helyére alig tudott ráismerni, ráakadni. A város újratelepítése 1690 után indult meg, a jövevények fele magyar, fele szlovák nemzetiségű volt. A kuruc szabadságharc után kitört pestisjárvány miatt a népesség erősen megfogyatkozott, 1716-ban a város lakossága 370-400 főre tehető. Az 1731. évi visitatio jegyzőkönyve szerint a Szentháromság tiszteletére szentelt oltáros templomot a Rákóczi-féle „felfordulás” (disturbium) idején a protestánsok építették, utána a Koháry és Balassa földesurak lefoglalták. A város lélekszámát 600 főre becsülték, közülük 400 fő volt az evangélikus, a többi katolikus. 1755-ben 754 katolikus, 724 evangélikus, 3 görögkeleti vallású személy és 16 zsidó család élt a városban. 1789-ben „a különböző nemzetekből lévő, kevert nép” lélekszámát 2792 főben adták meg. Ebből a katolikusok közül 9 év feletti 989, kisebb korú 331 fő volt, a lutheránusok közt 599 felnőtt és 234 fő 9 éves, gyónásképes kor alatti gyermeket írtak össze. A zsidó hitközség 601 főből állt. II. József rendeletére az állami népszámlálás 419 házat, 560 családot és 2778 fős népességet mutatott ki. 1821-ben Tordy János plébános 2193, Sztancsek Sámuel evangélikus lelkész 1286 főt gondozott, az evangélikus Maróthy Márton tanító 80 gyermeket oktatott. A zsinagógába 870 lélek gyülekezett. 1827-től az evangélikusok papja Benedicty Károly volt. A megyeszékhely létszámát ez alkalommal többre becsülték, mivel 2021 katolikus, 2612 evangélikus 5 református, 53 görögkeleti, és 1273 izraelita vallást követő, összesen 5964 fő erős növekedés kezdetét jelenti. 1848-ban 2500 katolikus, 2150 evangélikus, 13 református, 70 görög és 1900 izraelita élt a városban.

A vallási megoszlás szerint három, nagyjából azonos lélekszámú egyház – katolikus, evangélikus, izraelita – alakult ki a városban ebben az időszakban. A nemzetiségi megoszlás a magyarok javára tolódott el, de jelentős maradt a szlovákság is, a németek pedig az iparosok és kereskedők között voltak sokan.

Az evangélikusok legnagyobb része szlovák volt. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy 1857 előtt minden istentisztelet szlovák nyelven, akkori szóhasználatnál túl folyt. 1857-től a nagy ünnepek második napján magyarul végezték az istentiszteletet. Később 12-re bővítették, majd 1901-től azonos számban volt magyar, illetve tót nyelvű istentisztelet, 1934-től minden istentisztelet magyarul folyt.

Templomok–lelkészek, iskolák-tanítók

„ Kicsi fehér templomotokba
Most minden erők tömörülnek.
Kicsi fehér templom – padokba
A halottak is mellétek ülnek.
A nagyapáink, nagyanyáink,
Szemükbe biztatás vad vád:
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát!

/ Reményik Sándor: Templom és iskola 1925 /

/ Forrás: Masznyik Endre Dr. Luther Márton művei Pozsony 1905. 151-187 old./

Luther Márton 1524-ben Németország összes városának polgármesteréhez és tanácsosaihoz „keresztyén iskolák felállítására és fenntartására végett” munkájában egyenesen felszólítja a vezető társadalmi rétegeket egy új, világi műveltség szorgalmazására.

Luther pedagógiai reformjainak középpontjában az a gondolat állt, hogy nincs szebb emberi tevékenység a nevelésnél. Semmivel sem érdemelhetik ki szerinte jobban a szülők az örök üdvösséget, mint azzal, hogy istenfélő, becsületes és munkaszerető gyermekeket nevelnek. Ennek pedig záloga a fegyelmezett és erkölcsös családi élet, s ebből indulhat csak ki a lelki javak megbecsülése éppúgy, mint a munka szeretete és a kötelességek tisztelete. A humanizmus és a reformáció közös nevelési ideálját Melancthon Fülöp bontakoztatta ki. Alapgondolata az volt, hogy csak alapos klasszikus műveltséggel lehet eljutni a keresztyénség igaz megértéséhez.

A reformáció szellemi boltozatát három hatalmas kulturális pillérre építette: templomra, iskolára és nyomdára (sajtóra). Ahol a polgári társadalom a gazdasági előfeltételeket biztosította, e három tényezővel következetesen találkozunk. A templommal, amely biztosította a prédikátorok anyanyelvi szolgálatát, az iskolával, amely a szellemi utánpótlás bázisát nyújtotta, és a sajtóval, amely a XVI. sz. legfejlettebb technikáját sajátította ki az ügy érdekében. Valóban „új korról” kell szólnunk, hiszen a protestantizmus hadat üzent a tekintélyen alapuló, félremagyarozott vallásnak, a központilag irányított hierarchiának, az állami és társadalmi rendnek. E három szellemi bázis volt célpontja az ellenreformációnak. Valami megrögzött tévhittel úgy vélték, ha megsemmisítik a templomot, az iskolát, a sajtót, megszűnik a vallás is.

Megható volt azonban a tömegek ragaszkodása hitükhöz. És még figyelemre méltóbb az a magatartás, hogy amint a legkisebb rés adódott az állami

adminisztrációban, templomot és iskolát építettek, vagy minden erővel azon fáradtak, hogy visszaszerezzék a régit. Tudatos lépések voltak ezek, mert pontosan tudták, hogy ezek az intézmények garantálják jövődjét.

Az előbbieken leírtak szerint a második török invázióval (1663) Hrdina András lelkészsége idején megszűnt az egyház is. A törökök kiűzése után megkezdődött a város újraterelése. 1695-97 között az evangélikusok felépítették második templomukat, egy fatemplomot. Ez valószínűleg a börtön alatti Simoncsics-kert egyik részén állt. A templom rövidesen tűzvész áldozata lett. A harmadik templom a mai plébánia kertjében létesült. Ettől a Balassa grófok fosztották meg az egyházat 1717-ben. Ekkor a lelkész Hojcsics János volt. Ezután több évtizeden át a gyülekezetnek sem temploma, sem lelkésze nem volt. Kivéve azt a néhány évet, amikor Benedicty Károly (élt 1700-1740) a gyülekezet lelkésze volt. Ebben az időben a hívek a nagy szügyi artikuláris (bejegyzett, néhány helyen engedélyezett) templomba jártak a megye más helységeinek evangélikusaival együtt.

A szatmári békekötés (1711) után megkezdődik a sokkal veszedelmesebb, a klérus által vezetett szelídebb társadalmi üldözés és kiváltságokkal, vagyonnal honorált térítés. Mária Theresia (1740-80) hosszú uralkodása alatt egy-egy főnemes áttérése mindig örömet okozott a korona viselőjének. Fiának, II. Józsefnek türelmes nézeteit a hit dolgában aggódva szemlélte és halála előtt így nyilatkozott: *„Nem szűnök meg azért imádkozni, hogy Isten eltérítse fiamat a vallási türelmesség gondolatától, mert ennek megvalósítását a legnagyobb szerencsétlenségnek tartom.”*

/ Dr. Nielsen Frigyes: A keresztyén egyház történetének vezérfonala 145. old./

1781-ben II. József türelmi rendelete szüntette meg ezt az áldatlan állapotot. A rendelet kimondta, hogy a protestánsok templomot építhetnek, de torony és harangok nélkül. A gyarmati evangélikusok az akkori város külterületén található kenderáztató helyen, a török által kivégzőhelyként használt feltöltött magaslaton kaptak engedélyt templomépítésre.

A templom felszentelése 1785-ben megtörtént, természetesen a türelmi rendelet alapján torony és harangok nélkül. A gyülekezet negyedik templomának felépítése Márk János Frigyes lelkész működése (1785-1805) alatt történt. A torony csak 1820-ban épült meg. Ekkor a lelkész Sztancsek Sámuel volt. 1827-től Benedicty Károly, 1843-1849-ig Bánóty Sámuel töltötte be a lelkészi tiszteletet. 1850-ben bekövetkezett halála előtt végrendeletében 1000 forintnyi összeget hagyott az egyházra, hogy ennek kamataiból szegény sorsú, de jó előmenetelű tanulók magasabb iskolában való tanulásához ösztöndíjat kapjanak. 1858-ban Gáll Mihály és Brankovics György selmeci diákok kaptak 60-60 forintot, és három Losoncon tanuló diák is részesült ösztöndíjban. 1849-1876-ig Draskóczy Gusztáv volt a gyülekezet lelkésze.

A gyülekezet újraalakulása után ismét volt iskolája a gyülekezetnek. Az úgynevezett magyar iskola 2 tagozattal működött. Az alsóbb szintet az elemi iskola képezte 3 osztállyal. Ez megfelelt a mai általános iskola alsó tagozatának, persze jóval szerényebb tudást adva. Követelménye volt a betűk ismerete, írás, olvasás, fogalmazás, és az alapvető számtani ismeretek elsajátítása. A magasabb szintet az úgynevezett grammatikális osztályok – ebből kettő volt – képviselték. Algimnáziumi szintnek felelt meg. Itt a latin nyelv volt a legfontosabb tantárgy. Ezen kívül vallástant,

történelmet, földrajzot, matematikát, természettudományos tárgyakat is tanítottak. Innen vezetett az út a gimnáziumokba, líceumokba, amelyek érettségi bizonyítványt adtak. Az 1868-ben kibocsátott népiskolai törvény kiadása előtt nem volt kötelező a gyermekek iskolába járása. A jegyzőkönyvek tanúsága szerint a tanítók sokat panaszkodtak amiatt, hogy a szülők nem íratják be gyermekeiket az iskolába. A gyermekek számától is függött a tanítók jövedelme, a tandíj 3 forint volt.

1820-ban az iskola tanítója Maróthy Márton volt. Vintze Sámuel 1843-ban kezdte meg szolgálatát.

Működésének vége felé panasz merült fel ellene, mondván: „gyakran hagyja felügyelet nélkül a tanulókat.” Ezért a presbitérium elbocsátását határozta el. A tanító ezt nem fogadta el, hosszas pereskedés indult meg az egyházi és világi bíróság előtt. Ennek eredményeképpen az egyháznak végkielégítést kellett fizetnie. A kifizetés hosszabb ideig húzódott, mert az egyháznak nem volt pénze. A helyzet úgy oldódott meg, hogy az egyik egyháztag kölcsönt adott az egyháznak erre a célra.

1854-től Kovátsik József volt az iskola tanítója, a gyülekezet kántora, és a gyülekezet jegyzőkönyvének vezetője. Ez utóbbi feladatát magas színvonalon látta el. Bejegyzései külalak, tartalom, helyesírás szempontjából egyaránt kiválóak. A jegyzőkönyvek tanúsága szerint sokszor kérte csekély jövedelmének javítását, eredménytelenül. Máskor azért kérte a gyülekezet segítségét, mert a főiskolák és tápintézetek szupplikánsai (akik adományokat gyűjtöttek az iskola céljára, illetve az élelmezés megjavítására) annyira megszorodtak, hogy ő azokat sem szállással, - népes családja miatt – sem élelemmel ellátni nem tudja. A sok tanuló miatt meghívják segédtanítónak Plachy Imre, majd később Brafanidesz János selmeci diákokat. A grammatikális osztályok tanítója Csillag Gusztáv volt. Megválasztását az alábbi feltételekhez kötötték:

a.) Ha Csillag Gusztáv tanító úr az eddigi iskolájában követett tanrendszerét elhagyja, magát grammatikális osztályok tanítására lekötelezi és iskoláját grammatikális iskolává alakítja.

b.) Ha netán gyengélkedő egészsége által a tanításban akadályoztatnék, magát ilyen esetben egy szakértő, saját költségén fogadott segédtanító által helyettesítendő.

1861-ben lemondott az állásáról, helyébe Mikulás Dániel került.

Néhány intézkedés az 1857-ben tartott gyűlés jegyzőkönyvéből. Intézkedett a pénzkezelés szabályairól: „*A cassából való kifizetés mindenkoron a Tisztelendő lelkész úr, a kurátor, a jegyző és legalább egy egyházi jelenlétében történjék nyugta mellett, kik a nyugtát ellenjegyzik, mely azonnal a jegyzőkönyvbe teendő.*” Az istentisztelet kezdési idejét 9 órában határozták meg. A gyülekezet egyik tagja, Kalmár István előterjesztette „*a miveltebb balassagyarmati egyházbelieknek azon kívánatát, miszerint legalább négyszer magyar istentisztelet tartassék.*” Határozat: „*minden sátoros ünnepek utáni vasárnapon az egész istentisztelet egyedül és kizárólag magyar legyen.*” A későbbi években a magyar nyelvű istentiszteletek számát 12-re emelték, pontosan megjelölve az időpontokat.

1857-ben az iskola tanulóinak létszáma 100 volt.

1862. május 30-án a felügyelő előterjeszti, miszerint ténst. Droba Jánosnő Horváth Susanna asszony egy új, 12 változatos orgonát egyházunk számára készíteni kegyeskedett, felszólítja a presbitériumot a meglévő ócska orgona eladására kb. 200 Ft. értékben.

1864-ben a közgyűlés arról határozott, hogy a grammatikális osztályokban a selmeci líceumban tanított tantárgyakat kell alapul venni, hogy a tanulók bármely honi iskolában sikerrel kiállhassák a vizsgát. Rendelkezett a tanítás időpontjáról. Reggel 8-11-ig, délután 2-4-ig történjék a tanítás, szerdán és szombaton délután szünnap. Az 1866. évi jegyzőkönyv szerint a Selmeci Líceum panasszal élt, mert a gyarmati egyház a líceum tápintézetének fenntartásához egy fillérrel sem járult hozzá, pedig 14 gyarmati diák élvezi jótéteményét.

Az 1868. évi népoktatási törvény úgy rendelkezett, hogy minden község, ahol nincs felekezeti iskola, köteles iskolát létesíteni. A gyermekeknek kötelező iskolába járni. A város elhatározta, bár itt voltak felekezeti iskolák, hogy városi iskolát hoz létre. Felkérte az evangélikus egyházat, hogy szüntesse meg a grammatikális osztályokat és az épületet adja át a városi iskola céljára. Draskóczy Gusztáv lelkész összehívta a közgyűlést, hogy döntsön az iskola sorsáról. Név szerinti szavazást rendelt el. 12-en arra szavaztak, hogy az iskola maradjon továbbra is felekezeti iskola, de 49-en az átadás mellett szavaztak. A közgyűlés azt határozta, hogy megszünteti a grammatikális tagozatot, az épületet átadja azzal a feltétellel, hogy az épület maradjon továbbra is az egyház tulajdonában, a város fizessen a használatért bért. Néhány évi huzavona után a grammatikális tagozat megszűnt. A városban létrejött a 6 osztályú, jól felszerelt állami népiskola és polgári iskola. Emiatt nagyon lepadt a felekezeti iskolába jelentkezők létszáma a magasabb osztályokban. A presbitérium úgy határozott, hogy helyére a fiúk járjanak, az elemi iskolában a lányok tanuljanak. Később megváltoztatták ezt, azzal, hogy ezen túl Kovátsik József a 7-9, Mikulás Dániel pedig a 9-11 éves gyermekeket tanítsa nemi megkülönböztetés nélkül. Egyébként Mikulás Dániel tanítóval egyre elégedetlenebb lett a gyülekezet, mondván a tanító már-már több időt tölt a három gyarmati hitelintézetben, ahol bizonyos tisztséget visel, mint az iskolában. 1879-ben állásából elmozdították. Lakását elhagyni nem akarta, végül is karhatalommal távolították el. A megüresedett állásra 39 tanító jelentkezett. Miután a város csak úgy volt hajlandó átvenni az épületet, ha saját tulajdonába kerül. Ezért az egyház úgy határozott, hogy visszavonja korábbi ajánlatát és az épületet inkább bérbe adja.

Ezek után továbbra is maradt az elemi iskola, amely fokozatosan bővülve 1948-ig állott fenn, amikor is államosították.

Az 1849-től szolgáló Draskóczy Gusztáv 1876-ban meghalt, utódja 1877-től Simkó Frigyes lett. 1898-1911-ig Takács Lajos az iskola egyik tanítója, 1911-ben Bérces Lajost kántortanítóvá választották.

Az 1885.évi közgyűlés *„egyhangúlag elfogadja Simkó Gyulát segédlelkészül, a lelkész úrnál nyerendő teljes ellátás, lakás és 150 forint évi javadalmazás lekötése mellett, megválasztja.”* A város iskoláiban az egyházi ének tanítását Zelenka János tanító úr volt szíves elvállalni. A következő évben Wladár János a segédlelkész, fizetése 150 Ft a gyarmati, és 75-75 Ft a Zahora és Zsély fiókegyházaktól. 1887-ben Kis István a segédlelkész. A presbitérium úgy határozott, hogy az eddigi 6 osztályos elemi iskolát 4 osztályosra alakítja, azon indokból, hogy a városban létezik polgári iskola, ahol a tanulók a hiányzó 2 elemi iskolai osztályt befejezhetik. 1889-ben ünnepélyesen köszöntik az 50 év óta szolgáló Kovátsik József tanítót.

1893-ban a tanulók létszáma a 4 osztályban 102 fő.

1895-ben meghalt Simkó Frigyes alesperes-lelkész. Utóda D. Baltik Frigyes püspök-lelkész.

1897-ben meghalt Kovátsik József kántortanító. A ravatalnál Gaál Mihály agárdi lelkész magyarul, D. Baltik Frigyes püspök tótul mond beszédet. Intézkednek, hogy az iskolai teendőket Krman Lajos segédlelkész, a kántorit Krman Albert lása el. 1898-ban Erzsébet királyné elhunyt alkalmából gyászistentiszteletet tartanak, az iskolában tanítási szünet. Takács Lajos az új tanító.

1900-ban megünneplik Őfelsége születésnapját. Az orgona olyan rossz állapotban volt, hogy az istentiszteletre is zavarólag hatott, ezért megjavítását határozták el.

1901-ben úgy döntöttek, hogy minden második vasárnapon az istentisztelet magyarul tartassék.

Az iskola új épületének kivitelezésével Fodor Ferenc és Társa vállalkozását bízzák meg, összege 4382 forint.

1902-ben intézkednek, hogy a városi iskolák tanulóinak hitoktatását Vitéz Lajos lelkész, Takács Lajos tanító és Györgyfi Margit tanítónő végezzék. Györgyfi Margit halálával megüresedett tanítónői állásra 8 pályázó közül Algóver Erzsébetet választják meg.

Baltik Frigyes püspök egyházlátogató körútjáról szól az alábbi kis történet. A Gyarmathoz közeli, Ipolyon túli járásban elrendelték a népszámlálást. Az összeírást a Cseri nevű községben Raphamides Sámuel evangélikus lelkész végezte. Munkája ellen kifogás merült fel, mert házanként csak egy gyermeket irt össze. Ahány ház, annyi gyermek, se több, se kevesebb. Az ellenőrzés során kiderült, hogy az adatok a valóságnak megfelelnek. A jelenség oka az egygyermek rendszerre vezethető vissza. Hasonló volt a helyzet a Csall nevű községben is. Ide látogatott el a püspök úr körútja során. Elhatározta, hogy megpróbálja meggyőzni híveit az egyke káros következményeiről. Prédikációja keretében utalt a gyermekáldásra, az egygyermek káros következményeire, melynek kárát csak később fogják tapasztalni. A következő évben az egyik járási tisztviselő, aki ismerte az eseményt, megkérdezte a község bíróját, hogy lett-e foganatja a püspök úr beszédének. „Lett bizony, mert a menyemnek is megszületett a második gyermeke.”

/ Forrás : Czobor László: Honti históriák Bp. 1927.71-73. old./

Takács Lajos kántortanító az 1899. évben énekkart szervezett, 72 Fr-ért harmóniumot vettek. Karácsonyra elkészült az új szószék. 1901-ben felavatták az új iskolát, amely 2 tanteremből állt. Az egyikbe a fiúk jártak, a másikba a lányok. A régi iskolába Vitéz Lajos missziói lelkész költözött. 1903. november 1-én Kardos Gyula segédlelkész megkezdte szolgálatát. 1904-ben 70 gyermeket kereszteltek meg.

1905-ben az evangélikus iskolába jár 56 fiú és 59 leánytanuló. A város egyéb iskoláiban összesen 222 evangélikus tanuló részesül hitoktatásban. Kardos Gyula beköltözött a régi iskolába (Szügyi út 4.). Új segédlelkész Gaál Gábor. Kardos Gyula missziói lelkész házasságot köt Kiss Jolánnal. A négy püspök aláírásával felhívás érkezett a gyülekezetekhez 1906-ban a bécsi béke (1606) háromszázados évfordulója megünneplésére. Idézet a felhívásból: „*A Gondviselés nem hagyta elveszni a keresztyénség s a nyugati műveltség védelmében századokon át nagy hivatást végzett*

nemzetet. A pusztulás szomorú napjaiban elküldötte a „szabadító Mózeszt”, ki a nemzeti és vallási szabadságot megmenté, s új életre kelté hazánkban a szebb jövőnek már haldokolt reményét. Ez a hős Bocskay István volt.”

A vallás és közoktatási miniszter elrendeli, hogy a tanítás az összes iskolában szüneteljen 1906. október 29-én Rákóczy Ferenc és bujdosó társai hamvainak hazahozatala és eltemetése alkalmából. Rákóczy hamvai Kassán a római katolikus székesegyházban, Thököly Imre földi maradványai Késmárkon az evangélikus templomban temettetnek el. Róluk és Bercsényi Miklósról a város utcát nevezett el. 1910-ben Kotulyák Mihály megvette a templommal szemben lévő kocsmá épületét, így az istentiszteleteket zavaró duhajkodás, láрма örökre megszűnt. Bérczes Lajos szentpéteri tanítót kántortanítóvá választják. 1911-ben írott jegyzőkönyv kiemeli, hogy Gyarmaton sok új középület emeltetik: római katolikus plébánia, törvényszék, pénzügyigazgatóság, városháza, postapalota, múzeum. 1914. június 30-án Baltik püspök a következőkről értesítette a gyülekezeteket: *„Utam közben vettem a szomorú hírt, hogy Ő császári és királyi fensége Ferencz Ferdinánd trónörökös és Ő hercegsége a trónörökös neje bűnös kezeknek áldozatul esett.”*

Elrendelte a gyászlobogó kitűzését, és a templomi megemlékezést. Július 28-án megkezdődött az I. Világháború. Bérczes Lajos bevonult, az iskolában katonákat helyeztek el. Rendkívüli időket élünk, Isten irgalmazz! – írja a jkv. vezető. A minisztérium írja: *„Hadseregünk téli hadjárat esetére nagy mennyiségű teára lesz szüksége. Szükség esetén a szederceserje leveléből készítenő tea felhasználására gondol. A levelek összegyűjtésére a tanuló ifjúság közreműködésére számít.”* Augusztus 15-én megható istentisztelet volt 150 katona részvételével. 17-én elvonult az egész helyi honvédszászlóalj a csataterre. A püspök levelet küld az egyházközségeknek a harangok hadicélokra való igénybevételéről. 1916-ban Bérczes Lajos orosz hadifogoly lett. 1916-ban meghalt Ferencz József. December 30-án megkoronázták IV. Károlyt, a templomban uralkodásáért imát mondtak. Az 1790. év óta meglévő 4 harang közül hármat elszállítottak, csak a legnagyobb maradt meg. A harangokat ledobták a toronyból, a legkisebb összetört. A lányok virággal díszítették a harangokat, és sírva búcsúztak tőlük. Az elvitt 3 harangot később, a 20-as évek végén pótolták. A városból 10 harangot vittek el. Kiss István sámsonházi lelkészt főesperessé választották. (Később püspök lett). Meghalt Baltik püspök felesége Groszmann Emma 75 éves korában. 1918. október 31-én megszűnt az ezeréves királyság, a népköztársaság elnöke Károlyi Mihály lett. 1919. március 21-én ezt írja a jegyzőkönyv vezetője: *„21-én ki lett kiáltva Budapesten a proletárdiktatúra. Most már vörös lobogó alatt vagyunk. A vallás magánügy lett. A hitoktatás nem az iskolában, hanem külön helyiségben történik. Az egyház pénzét lefoglalták. Áprilisban az iskolát államosították. Forradalmi napokat élünk a csehek inváziója miatt is. Isten segíts!”*

Érdeemes megemlékezni az Ifjúsági Egylet működéséről. Az 1899-es évektől kb. 1947-ig igen gazdag programot bonyolítottak le. A Luther utcai házban – az Egyletben – a fiatalok az egyházi és világi ünnepekre gazdag műsorral készültek a fennmaradt, a lelkésznek küldött meghívók szerint. Népszínműveket adtak elő és énekkari művekkel is emelték a templomi áhítatot. Az Ifjúsági Egyesület korábbi elnevezése: Evangélikus iparos férfiak és ifjak szövetsége. 1899. szeptember 9-én 9 derék férfiú és ifjú alapította abból a célból, hogy főképpen az iparos társadalmat tömörítse, az iparos férfiakat és ifjakat megóvja a különféle szélsőséges és veszedelmes irányzatoktól,

vallásos és hazafias szellemben nevelje és a magyar társadalomnak hasznos tagjává képezze. Az épület az Egyesület tulajdonát képezi. Barátságos, meleg otthont nyújt az utca veszélyeinek kitett iparos ifjúság számára. Alapító elnöke dr. Tirtsch Gergely püspöki titkár volt.

Baltik Frigyes püspök-lelkész 1919-ben meghalt. Kardos Gyula másodlelkészt választják meg június 8-án. A hitoktatói állásra Lombos Ádám Jánost hívták meg. 1921-ben Bérczes Lajos az orosz hadifogságból hazatért. 1923-ban az iskola 4 tanerőssé fejlődött. A látogatást végző Simoncsics Antal tanfelügyelő megállapításai kivonatosan. I. Osztály: Tanítónő Jeszenszky Margit. Kiváló szakember, munkájáért dicséretet érdemel. II. Osztály: Scholtz Olga. Az eredmény jó, de a fegyelemre nagyobb gondot kell fordítani. III. Osztály: Tanító Bérczes Lajos. A megyében alig hallott kitünőbb tanítást. IV-VI. Osztály: Tanítónő Krman Anna. Ügybuzgó, munkája szép eredményt mutat. 1925-ben a közgyűlés az alábbi határozatot hozta: *„Áthatva azon gondolattól, hogy Csonka Magyarországon mindnyájan szívben és lélekben magyarok legyünk, elérkezettnek látjuk az időt arra, hogy az evangélikus templomunkban is a magyar istentisztelet olyan mérvben vezetessenek be, hogy a Balassagyarmaton lakó magyar ajkú, túlnyomó többségben lévő magyar hívek lelki szükséglete minden tekintetben kielégíttessék. A közelmúltban megjelent csehszlovák bizottság arra hivatkozott, hogy Balassagyarmat Csehszlovákiához csatolandó, mert az evangélikus templomban minden istentisztelet tót nyelven végeztetik.”* Elhatározzák, hogy ezentúl minden vasárnap legyen magyar istentisztelet. Minden hónap első vasárnapján reggel tót, utána magyar nyelvű istentisztelet is legyen. Vezetessék be a nagypénteki magyar passió, és az eddigi békéscsabai magyar énekeskönyv helyett az új dunántúli énekeskönyv. A temetés magyar nyelven, de a család kívánságára tótul is megtartható.

A megüresedett hitoktatói állásra Szilárd Gyula domonyi segédlelkészt jelölik. Az állásáról lemondott Várhelyiné Scholtz Olga tanítónőnek elismerésüket fejezik ki, aki állását kiváló buzgalommal, szakismerettel, erős protestáns hittel töltötte be. Helyére Krman Erzsébet tanítónőt jelölik, mint a legjobban képesített tanítónőt, aki emellett kántori képesítéssel is bír, és az iskolánál másfél év óta közmegelegedésre működik. Nevezett 1926. július 4-én a hiványt elfogadja és aláírja. Augusztus 29-én Kardos Gyula alesperes hazafias érzéssel áthatott beszédben emlékezik meg a mohácsi csatában 400 évvel ezelőtt elesett hősről. Felkéri a város elöljáróságát, hogy a temető felé vezető patvarci utcát köveztesse ki, és segítsen a temető bekerítésében. 1928-ban az állam 15.000 P-t adott két új tanterem létesítésére, a meglévő két tanteremre építve. 1929-ben a közgyűlés Murár Lajos építész ajánlatát fogadja el, az építés összege 30.000 P, amely magában foglalja a tantermek felépítését, valamint a tanítói lakás átalakítását. Az iskola építésével kapcsolatban felmerült adósság visszafizetése érdekében az 1930. évre az egyházi adó 100%-os felemelését határozzák el. 1930. június 22-én ünnepélyes közgyűlést tartottak. Tárgyát az Augustana Confessio – Ágostai Hitvallás – 400 évvel ezelőtt Augsburg városában a birodalmi gyűléshez való benyújtásának megünneplése képezte. Idézet a jegyzőkönyvből: *„Ez a hitvallás nem egyszerű munka, nem is memorandum, nem is emlékirat, hanem gyűjteménye az evangéliumon alapuló protestáns hitnek, gyűjteménye a krisztusi igazságoknak. Hitünknek és vallásunknak alapvető forrása.”* 1931-ben báró Prónay Róza, nővérének néhai báró Prónay Irma emlékének megörökítéséül, Evangélikus

Szeretetház címen 230.000 P alapítványt tett. 1934-ben megszüntetik a tót nyelvű istentiszteletet, mivel azon csak néhányan vesznek részt. Ebben az évben építették meg romhányi kőből, a templom körül épített falat az emléktáblával együtt és ezzel a Lutheri diadal ének szellemében az időkkel dacoló „Erős várrá” építették a templomot. 1937-ben D. Kovács Sándor püspök jelenlétében köszöntik a 25 éve kiváló munkát végző Jeszenszky Margit tanítónőt. Draskóczy Béla presbiter 10.000 P alapítványt tett, melynek kamata a szegénysorsú tanulók segélyezésére fordítandó. Kardos Gyulát főesperessé választják, alesperessé pedig dr. Csengődy Lajos salgótarjáni lelkészt.

1941-ben a háborús helyzetre való tekintettel a polgármester elrendeli óvóhelyek létesítését az iskolában. Nehéz helyzetbe került az egyház, mert 200 tanuló részére egy óvóhely létesítése 10.000 P-be kerülne. Az egyház adóból származó bevétele 3000 P. A presbitérium úgy határoz, hogy válságos időben szűnjön meg a tanítás az iskolában. 1942-ben elhunyt Kovács Sándor püspök. Emlékét őrzi 10 énekünk jelenlegi énekeskönyvünkben. Helyére Kardos Gyula balassagyarmati főesperes-lelkészt választják meg a gyülekezetek. 39 éves lelkészi szolgálata alatt kiváló szervezőnek, adminisztrátornak, igehirdetőnek bizonyult, ezért a gyülekezetek a legteljesebb megnyugvással bízhatják rá az egyházkerület ügyeinek intézését. Az ő lelkészi működése alatt vált az iskola 4 tanerőssé és valósult meg a Szeretetház. Sajnos, püspöki működésének kiteljesedését 1943-ban bekövetkezett halála megakadályozta. Szeptember 19-én tartott közgyűlésen dr. Csengődy Lajos esperes fájó lélekkel emlékezett meg a boldogult Kardos Gyula püspök-lelkésről, kinek szelleme itt lebeg a mai munka elvégzésénél is. Kéri az egyháztanács tagjait, hogy összejövetelünket hassa át az ő fennkölt lelkének szeretete, s ebből áldás fakadjon az elárvult balassagyarmati gyülekezetre. A közgyűlés köszönetet mond a temetést végző Kapi Béla püspöknek. 1943. november 21-én új lelkésznek Kuthy Dezső egyetemes főtítkárt választja meg a közgyűlés. Idézet Kuthy Dezsőnek a december 19-én tartott beiktatási beszédéből jegyzőkönyv alapján: Balassagyarmatról kitörülhetetlen emléke van. Amikor ugyanis, mint a Szepesség lelkésze sok viszontagság után Balassagyarmat mellett átfutott a határon, itt látta lobogni a magyar nemzet lobogóit, itt került kezébe először magyar újság, itt szívhatott újra magyar levegőt. Ennek a városnak hűségese polgára akar lenni.

1944-ben a közgyűlés bizottságot küld ki, melynek feladata a létesítendő püspöki székház ügyeinek intézése. Felkéri a püspök lelkészt, hogy beszélje meg Raksányi Dezső festőművésszel egy új oltárkép megfestését. Bérczes Lajos igazgató nyugalomba vonul, helyére Jeszenszky Margitot választják meg. Az igazgató helyettes Szilárd Gyuláné lesz. A háború utáni első közgyűlést 1945. augusztus 12-én tartják. A püspök-lelkész hálás szívvel mond köszönetet az Egek urának, ki megengedte, hogy a háború és pusztulás után most első ízben gyűlhetnek egybe. Bejelentik, hogy a templom javítására 64.060 P gyűlt össze. 1946. február 17-én tartott díszközgyűlésen megemlékeznek Luther Márton halálának 400 éves évfordulójáról. Fogadalmat tesznek, hogy az egyházközség közössége az evangélium szolgálatában híven megáll és annak olthatatlan lángját az idők viharos éjszakájában hittel, és étellel elszántan lobogtatja, hogy fényénél megtalálhassa a tévelygő emberiség az életre és megtartásra vezető utat. Rónay Zoltán püspöki másodlelkész imával fejezi be a nagy nap emlékét. Bérczes Lajos igazgatót, aki 39 évis szolgált a gyülekezetben, megható ünnepség keretében búcsúztatják el. Utóda Aradi István lett.

A közgyűlés nyugtalansággal szemléli az egyházi iskolák ellen országszerte indított mozgalmat és a legnagyobb határozottsággal felemeli tiltakozó szavát azzal, hogy iskolájához minden körülmények között a végsőkig ragaszkodik. Teszi ezt azért:

- 1.mert iskoláink magas szinten szolgálják a köz ügyét,
- 2.a nagyhatalmak biztosították az egyházak belügyeibe való be nem avatkozást,
- 3.hazánkban az iskolai oktatást az egyház indította el és tartotta kézben évszázadokon keresztül.

Sajnálattal veszi tudomásul, hogy a püspök-lelkész gégebaja miatt előreláthatólag 2-3 havi betegszabadságot lesz kénytelen igénybe venni.

Szükségessé vált a torony és lelkészlakás háborús események következtében megsérült részeinek sürgős megjavítása. Garami Lajos az egyházközség új segédlelkésze.

1947. szeptember 14-én Kuthy Dezső püspök-lelkész nyugalomba vonulása alkalmából tartott díszközgyűlésen sajnálattal veszi tudomásul, hogy a főpásztor nagy reménységgel fogadott jövelele után igen hamar ütött a búcsúzás és elválás órája. Vészes időkből állott az egyházközség élén és erős kézzel tartotta össze viharvert nyáját. A hála és szeretet fogja kísérni útjára. Tarjáni Gyula egyházkerületi missziós lelkész megkezdte szolgálatát. 1948. március 21-én beiktatják szolgálatába az új püspök-lelkészt, Szabó Józsefet. Kemenesalján parasztcsalád gyermekeként látta meg a napvilágot. A soproni líceumban és a Teológián készült fel a lelkészi hivatásra. Győrben kezdte meg lelkészi szolgálatát. A Harangszó című lapot is szerkesztette. Július 18-a szomorú napja az evangélikus egyháznak. Az 1948. évi XXXIII. tc. elrendelte a felekezeti iskolák államosítását. Rónay Zoltán másodlelkész felszólalásából: *„Nincsen többé iskolánk. Fájdalunk annak az édesanyának a fájdalma, aki elveszti a gyermekét. Nincs a világon az a hatalmasság, amely megtilthatná az édesanyai szívnek, hogy ne fájjon, amikor drága szemefényét, reménységét veszíti el.”* A közgyűlés négy tanítójának eddigi buzgó működéséért hálás köszönetét nyilvánítja. Az 1949. február 20.-án tartott közgyűlés jegyzőkönyvét jegyzőkönyvvezető hiányában Fúria Zoltán lelkész-hitoktató vezeti. Csekey Zoltán püspöki titkár ismerteti a magyar állam és az evangélikus egyház között kötött megállapodás szövegét. Szabó József püspök-lelkész az alábbi jelentést terjeszti az 1949. évről a közgyűlés elé:

„Lelkészi jelentés

a balassagyarmati evangélikus egyházközség 1949-ről szóló, 1950. Február 26.-án tartott zárszámadó közgyűlése elé.

Az egyházon Krisztus ígérete szerint a poklok kapui sem vehetnek diadalt. Tehát örökké megmarad. Múlhatatlan a mulandóságban, változhatatlan a folytonos változásban.

A lényege szerint változatlan egyháznak a változó korszakokban az a dolga, hogy megkeresse szolgálatának mindig új lehetőségeit.

Ma az egyház azért került különösképpen is ez elé a feladat elé, mert történetében látásunk szerint lezárult egy nagy korszak s kezdődik egy új. Úgy szoktuk ezt mondani, hogy a népegyház korszaka múlóban van s kezdődik a missziói egyház korszaka. Ez a népegyházi korszak úgyszólván Nagy Konstantinnal kezdődött, amikor véget értek az üldözések egyszerre kockázatmentes, sőt előnyös lett keresztyénnek

lenni. Lassanként mindenki keresztyén lett s az ország határa egybeesett az egyház határával. Lehetett beszélni keresztyén Franciaországról, keresztyén Magyarországról és keresztyén Európáról. Természetes volt a keresztség és minden további nélkül mindenki járt hitoktatásra. Általában kényelmes korszak volt ez, benne az egyházat széltében megbecsülték. Ez a korszak most átmenőben van egy másik korszakba, amelyben hovatovább nem lehet keresztyén Magyarországról és keresztyén Európáról beszélni. Nem az egész nép keresztyén, nem magától értetődően természetes, hogy valaki keresztyén legyen, hanem felfokozott missziói munkával utána kell eredni, hogy azzá tegyüik.

A missziói helyzetbe került egyháznak éppen ezért ki kell bontakoznia a régi megszokott szolgálati keretek, kényelmes munkamedrek közül és egészen más erőbevetéssel kell dolgoznia, mint régen.

Ez a missziói látás igyekszik érvényesülni a balassagyarmati egyházközség lelki vezetésében. Ennek szemléltetésül vázoló fel egészen röviden egyházközségünk 1949. évi életének néhány tényét.

1949-ben 369 istentiszteletet tartottunk. Átlag tehát naponta egy-egy istentiszteletünk volt. Hálások vagyunk érte Istennek. Gyülekezeti, ifjúsági és házi bibliaóránk összesen 201 volt. Különösen örülünk a házi bibliaóráknak. Ezek családról családra vándorolnak, igen látogatottak a két laikus testvérünk tartja őket. Minden alkalommal jelen van egy-egy lelkész is.

Az úrvacsorázók száma 2475 volt, 1086-tal nőtt meg az előző évihez képest. Ezt a 2475-ös úrvacsorázási számot tartom egyházközségünk elmúlt évi élete egyik legdrágább számának.

Gyermekbibliaköri munkánk igen fontos szolgálata 7 csoportban folyik, 160-170 gyermekkel. Közös előkészítő után 3 ifjú és 13 leány vezeti ezeket a csoportokat. Újabban felnőtt presbiterek is kezdenek bekapcsolódni a gyermekbibliaköri munkába. A gyermekbibliakörök fontosságát nem kell kihangsúlyoznom. Igen nagy nyomattal ajánlom ezt a munkát híveink felelősségébe.

Hitiktatóink, Szilárd Gyula és Fúria Zoltán, az új helyzetben missziói hűséggel végzik a hitoktatást. Szilárd Gyula 11 csoportban, heti 19 órában 132 gyermeket, Fúria Zoltán 10 csoportban, heti 16 órában 133 gyermeket tanít. E helyen is hangoztatom, hogy hitoktatás tekintetében a családi otthon ellenőrző, kiegészítő, segítő felelőssége nagymértékben megnövekedett.

Az elmúlt esztendőben Káldy Zoltán pécsi lelkész egyhetes gyülekezeti evangélizációt tartott egyházközségünkben. Nagy erővel hangozott az ige. E gyülekezeti evangélizáció gyümölcsének lehet tekinteni a péntekesti férfibibliaórát.

Órállói intézményünk folytatta munkáját. Minden órálló arra tett ígéretet, hogy havonta legalább egyszer végiglátogatja a körzetébe tartozó családokat. Ha ez nem történt is meg minden esetben, megállapítom, hogy órállóink igen értékes szolgálatot végeztek. A szolgálat azonban még fejlődésre és elmélyülésre szorul.

Nagy segítséget nyújtanak laikus testvéreink a lelkészi karnak a kórházi munkában is. Általában örvendetesen kezd belemenni az egyházi köztudatba az a helyes felfogás, hogy az egyház ügye mindnyájunk ügye, nemcsak a papoké.

Híveink közül az elmúlt évben még többen voltak országos konferenciákon s evangélizációkon. Egyházközségünk viszont több konferenciának adott szállást. Ezért e helyen is meleg érzéssel mondok köszönetet.

Szeretetházunk Dóra testvér vezetésével híven végezte elmúlt évi munkáját is. Örömmel állapítom meg, hogy Szeretetházunk iránt megvan a kellő támogató felelősségérzet.

Népmozgalmi adatainkról az újévi hirdetés számolt be. Csak három adatot emelek ki. A reverzális mérleget sikerült egyensúlyba hozni. – Hat betérőnk volt, kitérőnk nem volt. – Gyülekezetünk 12 lélekkel szaporodott.

Anyagi téren pedig megsegített az Isten. Az élő hit mindig megtermi a gyümölcsét. Erről elég csak ennyit mondanom.

Az elmúlt év szolgálati lehetőségéért és megtartó kegyelméért áldassék az Isten. Ugyanőt kérjük: áldja, óvja, tartsa meg egyházunkat a jövőben is, hogy missziói új helyzetében lankadatlan hűséggel végezhesse lélekmentő szolgálatát.

Szabó József”

Szabó József püspök jelenti, hogy az egyházkerület az államtól 15.000 Ft-ot kapott. Ezt az összeget a másodlelkész (Rónay Zoltán) lakásmegoldására lehetne fordítani. 16.000 Ft-ért megvásárolták a Luther utca 2. szám alatti ingatlant erre a célra. A presbitérium Kincsecs Lajos segédlelkészt bízta meg a kántori teendők ellátásával. Szabó József előterjeszti, hogy az ipolyszögi leányegyházközség, amely eddig a szügyi anyaegyházközség szerves részét képezte, Balassagyarmathoz kíván csatlakozni. A három egyházközség ebben megegyezett, így az ipolyszögi leányegyházközség 1951. december 31.-el Balassagyarmathoz tartozik. 1952-ben megszűnt a Dunáninenni Egyházkerület. Szabó József lemondott püspöki tisztéről. Mivel az egyházkerület az egyházközségen kívülálló okok miatt szűnt meg, a gyülekezet visszaveszi lelkészválasztó jogát és Szabó Józsefet meghívott, és beiktatott lelkészének tekinti. Kincsecs Lajos lemondott az eddig végzett kántori szolgálatáról. A közgyűlés utódjául Bulyovszky Mariannát bízta meg a kántori szolgálat elvégzésével – kivéve a temetést. Rónay Zoltán eddigi püspöki másodlelkészt gyülekezeti másodlelkésznek választja meg. 1953-ban a Patvarci u. 2. és a Luther u. 2. szám alatti házakat államosították. 1954-ben Szabó József bejelenti, hogy a püspöki székháznak épülő, félkész építményt a belügyminisztérium körébe tartozó szervek kiigényelték lakások építése céljából. Szabó József fellebbez az Igazságügyi miniszterhez, a Legfőbb ügyészhez. Nincs válasz. Küldöttség megy a minisztériumba, de nem fogadták. 1955-ben Szilárd Gyula vallástanító lelkész 30 évi szolgálata után nyugalomba vonul.

Az 1959. június 28-án tartott közgyűlés határoz a Nagy Mihály u. 4. szám alatti ház – amely valamikor iskola volt – eladási ügyében, ellenértékét ravatalozó építésére lehetne fordítani. De nem adták el.

1973. július 1-vel Szabó József ny. püspök-lelkész nyugalomba vonult. Ebből az alkalomból tartott rendkívüli közgyűlésen elbúcsúztak az általa megkereszteltek, konfirmáltak képviselői, és a gyülekezet tagjai. Erre az alkalomra Túrmezei Erzsébet verset irt Ha énekelnek címmel, amely így hangzik:

*„Hol nehézüptű ólommadarak
az évek...máskor sebes szárnyra kelnek*

*Hol lepecsételt, néma levelek,
hol messzezengető hangon énekelnek...
Ma 25 év énekel!*

*S amíg figyelünk zengő énekére,
alvó emlékek ébrednek sorra...
mosolyok, könnyek, régi kedves arcok...
ámulva nézünk az emlék-csokorra,
ha 25 év énekel.*

*És újra hallunk hatalmas igéket...
jósó melege járja át szívünket...
Áldott, aki fáradhatatlanul
25 éven át magot vet, ültet.
Ma 25 év énekel.*

*Összeköt minket ez a zengő ének,
az évek énekének aranyszála.
Az indulót áldással elkíséri,
s a búcsúzóknak könnyén ragyog a hála,
míg 25 év énekel.”*

Az üdvözlésekre Szabó József így válaszol: „25 év szolgálatom alatt 280 gyermeket kereszteltem meg, 450 konfirmandust tanítottam hitünk igazságaira, 181 jegyespárt bocsátottam Isten igéjével megáldva az élet útjára. Hálával és köszönettel telve búcsúzom a gyülekezettől. Az itt töltött 25 év a fedelet, a kenyeret jelentette nekem és családomnak. Bárhol jártam is, hazavonzott az én szent hátvédem, a gyülekezet szeretete. Lelkemben megáldom ezt a templomot, a temetőt, a Szeretetházat, munkatársaimat. A megbocsátás reményében megyek. Többet kellett volna tennem, mint amit tettem. Több igét kellett volna hirdetnem, több ajtón benyitnom. Elmegyek. Olyan jó, hogy a mi Istenünk a Jézus Krisztusban itt marad, de velem is eljön. „ / Forrás. Zólyomi Mátyás: D Szabó József élete és munkássága Részletek Evangélikus Élet 2000. ápr. 14./

Részletek Zólyomi Mátyás lelkész a balassagyarmati Szabó - emlékünnepeken elmondott beszédéből. „1902-ben született Alsó- mesteriben földműves szülők gyermekeként. A Soproni Líceumban érettségizett és az ottani Erzsébet Tudomány Egyetem Teológiai Karán szerzett diplomát. Lelkészi szolgálatát Győrben kezdte meg, 1927-ben. Szerkesztette a Harangszó című egyházi hetilapot és az Evangélikus Naptárt. Balassagyarmaton 1948-ban lett a gyülekezet lelkész és a Dunáninnen Egyházkerület püspöke. 1952-ben lemondatták püspöki tisztségéről, Túróczy Zoltán dunántúli püspökkel együtt. Madách szűkebb pátriájának atmoszférája megihlette, és életművének kutatására ösztönözte. Az évek során rendkívül gazdag gyűjtemény született. Az Ember tragédiájának hazai és külföldi kiadása, eredeti kéziratok, tudományos munkák, könyv és folyóirat anyag, színháztörténeti vonatkozások, képzőművészeti alkotások, fotók, bélyegek, hanglemezek. 1973-ban, nyugalomba vonulása után Győrbe költözött. Gyűjteményét innen elvinni kényszerült és ma győri

Xantus János Múzeum kincseit gyarapítja. 1986. október 17.-én hunyt el Győrben.
Emlékét az egész Magyarországi Evangélikus Egyház kegyelettel őrzi.”

Szabó József: Az öregek

Fáradtabb az alkonyatod
Álmatlanabb éji álmod
Keservesebb a hajnalod
Ez az öregség

Jobban érzed árvaságod
Többet gyötör a magányod,
Idegenebb a világod:
Ez az öregség

Közelebb van, ami rég volt,
Távolabb van, mi tegnap volt.
Minden rég volt... tán nem is volt?
Ez az öregség.

Ritkább mosoly, sűrűbb könnyek,
Ködbe süllyedt hegyek, völgyek,
Őszt zizegő öreg tölgyek:
Ez az öregség

Messze maradt kicsi bölcső
Szomszédba jött bús temető,
Meggzüretelt üres vessző:
Ez az öregség.

Sok hívságok elmaradnak,
Igaz kincsek megmaradnak,
Napról napra sokasodnak
Ez az öregség

Több csendesség, több békesség,
Több imádság, több bölcsesség,
Megbocsátó, szíves kézség:
Ez az öregség

Külső ember vénülése,
Belső ember épülése,
Isten elé készülése,
Boldog hazaérkezése:
Ez az öregség

Értékes és érdekes adatokkal szolgált Barna László presbiter a püspök úr működésének idejéről. Beszámolt arról, hogy Baltik Frigyes püspök úr halálának 45. évfordulóján a gyülekezet kegyelettel emlékezett meg, amelyre meghívták leszármazottait is melyen 43-an jelentek meg. Erre az alkalomra készítette el Farkas András festőművész a püspök úr arcképét. Az érte járó honoráriumot felajánlotta a templom renoválására. A népes gyülekezet ezután megkoszorúzta síremlékét. Szabó püspök úr az 1960-s évek elején 102 gyermeket oktatott hittanra Túrmezei Erzsébet diakonissza és költőnővel együtt, akit Fébé Evangélikus Diakonissza Anyaház felosztatása után a gyülekezetbe befogadott. A Szeretetház vezetésében, a hitoktatásban, tevékenykedett és más gyülekezetekben végzett igehirdetésével szolgálta az egyház ügyét. Irodalmi munkássága jelentős. A püspök urat sok gyülekezet hívta meg szolgálatra, igyekezett minden kérést teljesíteni. Szűcs Lajos nyugalmazott mosómagyaróvári református lelkész azzal fordult a püspök úrhoz, hogy szeretne részt venni az itteni gyermekek konfirmációi alkalmán, ugyanis őt 1902-ben itt konfirmálta meg Baltik püspök úr Tildy Zoltánnal, a későbbi református lelkésszel és köztársasági elnökkel együtt. Ugyanis ebben az időben még nem volt református egyház Balassagyarmaton. A gyermekek evangélikus iskolába és a templomba jártak. Szabó püspök úr kínai útjáról hazatérve beszámolt élményeiről. Elmondta, hogy amikor repülőgépük Krasznojárszban leszállt, valami melegség járta át a szívét. Itt van eltemetve Gyóni Géza evangélikus költő, aki részt vett az I. Világháborúban. Verseiben beszámolt a háború borzalmairól. Különösen ismert a Csak egy éjszakára küldjétek el őket című verse. Arra a kérdésre, hogy milyen ételeket fogyasztott Kínában, megemlítette a majomvelővel töltött palacsintát, a töltött kígyót, a három hónapra fölbe ásott tojást. Igyekezett mindent hősiesen megenni vagy legalább is megkóstolni.

Az 1974-ben tartott hivatalvizsgálaton, melyet Gartai István esperes vezetett, megállapították, hogy a gyülekezet 1785 óta vezeti az anyakönyveket, 1841-től presbiteri és közgyűlési jegyzőkönyveket.

A gyülekezet tulajdonában lévő szentedények közül az alábbiak műemlékek: 1 db. cinkkancsó 1785-ből, 1 db. henger alakú alpakka ostyatartó 1822-ből és 1 db. gyöngyökkel kirakott ezüst kancsó 1830-ból.

1981-ben Rónay Zoltán lelkész nyugalomba vonult. Utódja Kalácska Béla őstagárdi lelkész. D.Dr. Ottlyk Ernő püspök végzi a beiktatást. Az új lelkész szolgálatát küldetésnek tartja. Testvérként jöttünk, szolgálni akarunk – mondja. 1982-ben Ottlyk püspök lemond. A gyülekezet dr. Nagy Gyula teológiai tanárra adja a szavazatát, mint jövődő püspökre. 1985-ben megoldódik a templom fűtése 6 db. hőtárolós kályha beállításával. 1987-ben Garami Lajos lemond 1975 óta viselt esperesi megbízatásáról. Új esperesnek Kalácska Béla lelkészt javasolja a presbitérium. 1989-ben Ipolyszögön emlékünnepelet rendeztek a templom felszentelésének 40. évfordulója alkalmából. Szebik Imre püspök-helyettes átadja Nagy Gyula püspök köszöntését. Elmondta, hogy öröm nézni a templomra, ami a maga szerénységével kiemelkedik a környezetéből. Selmeczi János teológiai tanár, a község szülötte, elmondja, hogy az iskola államosítása erőt adott a templom építésére. Őseink azt mondták, hogy nem akarnak olyan tanteremben istentiszteletet tartani, amelynek falait Sztálin és Rákosi képei díszítik. Megemlítette Szabó József felszentelő püspököt, Fábri Mihály, szügyi lelkészt, Szögvári Sándor templomépítő gondnokot, Nagy Gyula kántortanítót.

1989-ben meghalt Benkő Lászlóné tanítónő és Rónay Zoltán ny. lelkész. Még 1983-ban Zólyomi Pálné lemondott kántori javadalmazásáról. Ezt az összeget Hulitka Gábor tandíjának a fedezésére fordítja, aki a fóti kántorképző tanfolyamon vesz részt. 1990-ben bejelentette, hogy tovább már nem vállalja a kántori szolgálatot. Az ig. lelkész megköszöni a közel 40 éves szolgálatát. Énekkar vezetői tevékenységéért is köszönetet mond. Utódjául Hulitka Gábort választják meg. Takács Péter pannonhalmi orgonaépítő mester vállalja az orgona megjavítását 442.000 Ft-ért. 1993-ban befejeződött az orgona megjavítása Trajtler Gábor országos zeneigazgató szakmai irányítása mellett. Honti István felügyelő javasolja, hogy indítsunk helyi egyházi lapot, megjelentetésében részt vállal. Az ifjúság elkészítette az új passiót tartalmazó füzetet az énekeskönyvben lévő énekekkel, kibővítve a Bibliából vett, idevonatkozó szakaszokkal. A füzet bekötését ill. sokszorosítását Honti István felügyelő végezte. Hulitka Gábor távozása miatt a kántori szolgálatot Kalácska Béláné, Réti Zoltán – ő az énekkar vezetését is – majd dr. Molnár Jánossal együttesen látják el. A következő években Kalácska Annette is bekapcsolódik a kántori teendők végzésébe.

Az 1994. év fontos eseménye a püspöki székháznak indult épület visszaigénylése. Az egyház az önkormányzattal szerződést kötött a kárpótlás összegéről, amely 15.465.000 Ft. Remény van arra, hogy ebből az összegből felépülhet a gyülekezeti ház és lelkészlakás.

Forgács Ákos presbiter és családja 5 millió forintnyi segítséget nyújtott az építkezéshez. Melyhez az Országos Egyház 700.000 Ft-ot adott. A rendelkezésre álló összeg 1997-ben:

Induló tőke	15.500.000 Ft.
Kamat	3. 887.156 Ft.
Orsz. Egyháztól	700.000 Ft.
	500.000 Ft.
	1.000.000 Ft.
Német testvérektől	1.047.000 Ft.
Városi önkorm.	1.000.000 Ft.
Szeretetháztól	1.000.000 Ft.
Összesen:	24.634.156 Ft.

„JEGYZŐKÖNYV

Készült 1995. Szeptember 24-én a balassagyarmati gyülekezet presbiteri ülésén. Honti István felügyelő köszönti a megjelenteket. Örömeinek ad hangot, hogy a fontos ülésre való tekintettel ilyen sokan jelentek meg. A szabályszerűen összehívott ülésen 28 fő jelent meg. Jegyzőkönyv hitelesítésre felkéri Bajnóczi Jánost és Fenyvesi Jánost.

A presbiteri ülésnek egyetlen napirendi pontja van: iskolaiügy. Az ismertetéshez átadja a szót esperes úrnak.

Kalácska Béla esperes elmondja, hogy a XXXII-es törvény értelmében – ahogyan a presbitériumot időközönként tájékoztattuk – az iskolaiügyi bizottság többször ülésezett, azért, hogy evangélikus iskolát tudjunk indítani Balassagyarmaton. Igaz, Magyarországon ekkora gyülekezet sehol sem indított általános iskolát.

A kormány szokásos kapkodásának megfelelően szeptember 30-ig elrendelte, hogy a minisztérium felé Magyarországon minden egyház jelezze, hogy természetbeni

vagy pénzbeli kártalanításban akarja az iskolai ügyet rendezni. Ugyanis 2001-ig kellett volna a XXXII-es törvény értelmében befejezni az egyházi kártalanítások ügyét. De a kormánynak nincsen pénze és lehet, hogy 10 évvel is kitolja a jelenlegi terminust.

Amint a korábbi presbiteri üléseken szóltunk róla, azt szeretnénk volna elérni, hogy az önkormányzat az elhanyagolt iskolát renoválja (gázbevezetés, központi fűtés, régi vízhálózat cseréje, csempézés stb.). Ehhez a templomi gázcsonkról biztosítottuk is a gázadást. Azt akartuk elérni, hogy minél jobb állapotban kapjuk vissza gyermekekkel, pedagógusokkal együtt az iskolát, még akkor is, ha esetleg a leendő evangélikus iskolából sok pedagógus és gyermek el is ment volna. Alulról szeretnénk volna építkezni. Ezt a számításunkat az önkormányzat keresztül húzta, ugyanis a testület olyan verziót fogadott el, hogy a Springa-dombon új iskolát épít és a Petőfi illetve Rákóczi iskola pedagógusait és diákjait kviszi az új iskolába. Az iskola építése elkezdődött. Sajnos a szülők, pedagógusok a jól felszerelt iskolát favorizálják és nem egy ütött-kopott, az egypártrendszerben szándékosan visszafejlesztett Petőfi iskolát.

A közigazgatás sajnos a gazdaságosságot nézi, ugyanis egy 150-200 fős iskola nem rentábilis. Az önkormányzat a tradíciókra, érzelmekre mitsem ad, arra még kevésbé, hogy az evangélikusoknak legyen saját iskolájuk. Ne felejtjük el, az önkormányzat KDNP és MSZP túlsúlyú.

A presbitériumnak ebben a nehéz helyzetben kell döntenie, és ehhez kérem a hozzászólásokat.

Demeter Györgyné hasonlóképpen vélekedik, hogy sajnos mindenütt, az oktatásban is csak a gazdasági érdekeket nézik.

Dr. Horváth Márta felteszi a kérdést, hogy mi lenne, ha már nincs gyermek és pedagógus, akkor az iskolát funkció nélkül kérnénk vissza sajátos fekvésére való tekintettel is és diakóniai intézményként próbálnánk hasznosítani. Esetleg pályázati összegekkel is tudnánk segíteni. Nehogy az önkormányzat diszkót csináljon belőle, mint egyik gyülekezetünkben. Esetleg lakásokként (szolgálati) hasznosítani.

Forgács Ákos presbiter megjegyzi, hogy jó gondolat lenne az iskolából egy diakóniai intézményt létrehozni – bár egyel már rendelkezik a gyülekezet -, de ehhez is több tízmillió forintra volna szükség, hogy felújítsuk, de ez még nem azonos az üzemeltetéssel, amelynek támogatásához a normatív rendszeren túl más forrást, kisebb pályázatok elnyerésén túl nemigen tudnánk szerezni.

Esperes úr elmondja, hogy természetben visszakérni csak egy bizonyos funkcióra lehet, úgy nem, hogy üresen áll, vagy hogy bérleményként kiadjuk stb. Kollégiumi kialakításban is gondolkodtunk már, de a környék falvainak evangélikus gyermekei naponta járnak be (Ipolyszög, Ipolyvece, Szügy, Csesztve, Patvarc, Mohora stb.), tehát nem kérnek kollégiumot.

Püspök úrral is beszéltem már ez ügyben, hogy nem tudná-e az evangélikus egyház valamilyen funkcióra használni az épületet. Püspök úr elmondta, hogy sokkal nagyobb és frekvenciáltabb helyen lévő épületeket sem tudnak visszakérni más helyeken, mert nem tudják funkcióval megtölteni, így pénzbeli kártalanítás mellett döntenek zömében a gyülekezetek.

Többen az önkormányzat etikátlansága miatt hallatják hangukat, illetve pénz, gyermek és pedagógus nélkül nem lehet iskolát indítani. Viszont, ha pénzbeli kártalanítást kérnénk, akkor a Luther u. 4. sz. alatti épületünket szociális, egészségügyi, nevelési, oktatási (óvoda) célra tudnánk átalakítani.

Az esperes úr felteszi a kérdést, hogy három lehetőség áll előttünk, melyikre szavazunk?

- 1.Kérjük az iskolát diákokkal, tanárokkal együtt (feltételezve, hogy itt maradnak és nem mennek ki az új iskolába).*
- 2.Az iskolát természetben kérjük vissza, az üres épületet és bejelentjük a minisztériumnak, hogy milyen funkciót kívánunk kialakítani benne függetlenül attól, hogy honnan tudunk pénzt keríteni rá.*
- 3.Az iskoláért a magyar államtól kártalanítási összeget kérünk. A minisztériumi vegyesbizottság elé az önkormányzat által elvégzetetett felértékelést kell benyújtani és ott döntenek arról, hogy a magyar állam milyen összeget fizet az épületért. Természetesen az államosítás pillanatában lévő állapotot veszik figyelembe, nem számít bele az azóta történt bővítés, korszerűsítés.*

Esperes úr kéri, hogy a három lehetőség közül döntse el a presbitérium, melyiket választja.

A presbitériumból az első lehetőségre iskola visszakérés funkcióval) nem szavaz senki. A második lehetőségre 2 személy szavaz (üres épület visszakérése).

A harmadik lehetőségre 25 személy szavaz.

Egy fő tartózkodik.

A presbitérium döntése a szavazás értelmében: az iskola pénzbeli kártalanításának benyújtása. Szociális, egészségügyi, nevelési, oktatási célra. Ugyanakkor a presbitérium megjegyzi, hogy ezt a döntést kényszerhelyzetben és igen fájdalmas szívvel hozta a fenti okok miatt. Az esperest felkéri, hogy a fentiek szerint járjon el az önkormányzatnál.

Kmf.”

A két éve itt szolgáló Megyaszai Enikő segédlelkésznőt leendő férjével együtt a püspök úr Vadosfára helyezi. Helyére a püspök úr Hamza Kinga Dalma segédlelkésznőt küldi ki, akit a lelkész vizsga letétele után a gyülekezet másodlelkésszé választja. Réti Zoltán és dr. Molnár János korukra való tekintettel lemondanak kántori szolgálatukról. Az esperes-lelkész megköszöni 8 éves szolgálatukat, melyet mindvégig ellenszolgálatás nélkül végeztek. Réti Zoltánnak az énekkar vezetéséért külön köszönetet mond.

„Jegyzőkönyv

Készült 1997. November 30-án (Ádvent első vasárnapján) a balassagyarmati Egyházközség új hitéleti központjának felszentelésének díszközgyűlésén.

Jegyzőkönyv hitelesítők: Táborszki János és Forgács Ákos presbiterek.

Honti István felügyelő köszönti a meghívott vendégeket:

D. Szévik Imrét, az Északi Egyházkerület püspökét,

Nógrád megye gyülekezeteinek és más gyülekezetek lelkészeit, feleségeiket, a gyülekezetek képviselőit,

Róka Lajos református lelkészt,

Koza József r.k. címzetes kanonok urat,

Vendrey Gábor r.k. igazgató lelkészt a Szalézi Egyházközségtől,

Szabó László r.k. káplánt,

*Dr. Bartal Gábort, a r.k. egyház elnökét és feleségét,
A Johannita rend képviselőit,
Gyülekezetek presbitereit,
Kopka Miklóst az Egri nyomda vezérigazgatóját,
Juhász Pétert Balassagyarmat polgármesterét,
Urbán Árpád képviselő urat és feleségét,
Rózsa Ferencet, az ARCH-TRADE cég ügyvezető igazgatóját és feleségét,
Hajdú Miklóst, a cég műszaki igazgatóját,
Révi Zsolt kivitelezőt,
A sajtó megyei és helyi képviselőit,
A Városi Televízió képviselőjét,
A városi intézmények vezetőit,
Az est során fellépett balassagyarmati kamara együttest Kanyó András vezetésével,
Kanyóné Réti Emőke és Kanyó Dávid közreműködésével,
Egyházunk énekkarát, melyet Réti Zoltán karnagy vezényelt,
Csikász István, Vargáné Csikász Csilla és Csábi István előadóművészeket, akik
műsorukkal gazdagabbá tették a gyönyörű felszentelési ünnepet,
Minden kedves megjelent vendéget.*

Kalácska Béla esperes külön-külön megköszöni az ünnepség szolgálattevőinek a részvételt és a műsor előadóinak szereplését, mellyel színvonalasabbá tették ezt a napot.

Ezt követően Kalácska esperes ismerteti az építkezés történetét:

1981-ben – mikor Kalácska esperes idekerült Balassagyarmatra – itt járt egy alkalommal Szabó püspök úr és a szomszéd kerítéshez érve, röviden vázolta a „püspöki palota” építésének történetét és ezt mondta: „Neked kell majd ezen a területen tenni”.

Baltik püspök haláláig 1919-ig Bgyarmat püspöki székhely volt, majd elvették – sámsönházára helyezték Trianon miatt – és csak 1943-ban Kardos Gyula püspök idején helyezték vissza, s ekkor kapott a Dunáninnyi Evangélikus Egyházkerület építési területet, de jött a háború, eltűnt az építőanyag, a munkálatok félbemaradtak, majd 1952-ben megszűnt a püspöki székhely és jogutódja az Északi Egyházkerület presbiteri határozata szerint a Balassagyarmati Egyházközség tulajdonába került a félig kész épület, a megmaradt anyaggal együtt. Majd 1953-ban az államosítás során elvették.

Törvénysértés miatt Szabó püspök fellebbezett a Legfelsőbb Bírósághoz is, de hiába.

A rendszerváltás után megszületett az 1991-es XXXII-es törvény, mely kártalanítást adott, majd megszületett a döntés az egyház 15 és fél millió forintot kapott. Nagyon sokat segített Platthy Iván államtitkár úr.

Majd jött a csodák sorozata, a sok-sok segítség. Köszönet D. Szebik Imre püspök úrnak a Németországból kapott 10 ezer márkáért, mikoris nemrégiben itt járt az adományozó és örült, hogy igazán szép célra adták a pénzt. Az önkormányzat is támogatta az építkezést. Köszönet Kövi Pálnak – Amerikában élő gasztronómusnak -, Forgács Ákosnak, Honti Istvánnak, Tábornszki Jánosnak, Vachó Jánosnak, Buzás Zsoltnak ...és sorolhatnám tovább a neveket. Majd az Építési Bizottság tagjainak, de legfőbbképpen az ARCH-TRADE cégnek, hogy ez az álom 15 hónap alatt valóra vált.

Fél évszázados vágya teljesült a megye evangélikusságának, elkészült a 458 m² impozáns, modern hitéleti központ. Kalácska esperes kitartása, hozzáértése eredményre vezetett. Hála Istennek érte.

Köszönet az alvállalkozóknak: Tábornszki János, Vachó János, Radics Balázs, Káplár András, Valent János, Kőszeghy Attila, Honti István felügyelő úrnak és feleségének, presbitereknek, segédlelkészeknek. Végül a fiatalokhoz szólt: vigyék tovább a staféta botot, népesüljön be ez a gyönyörű nagy terem, érezzék sajátjuknak az épületet.

Köszönet Szokolainé szakácsnőnek és az asszonytestvéreknek, akik legalább 20 helységben látják vendégül, gazdagon megterített asztaloknál a vendégeket.

Majd esperes úr a gyülekezet ajándékaként 1-1 Bibliát ad át lánya közvetítésével az ARCH-TRADE cég vezetőinek, Rózsa Ferencnek, Hajdú Miklósnak és Révi Zsoltnak.

Honti István felügyelő megköszöni az idén konfirmáltak ajándékát, mely a szószerék és az oltár, majd egy Madách idézettel fejezi be:...”be van fejezve a nagy mű, a gép forog, az alkotó pihen...” De kérjük, hogy ebbe az új épületbe minél többen, fiatalok is jöjjenek, hogy megteljen étellel, most már ezen jobb körülmények között.

Köszöntések:

D. Szabik Imre meleg szavakkal köszönti a gyülekezetet, mely egy szemet gyönyörködtető, modern otthont kap. Ez egy történelmi esemény. Köszönet Kalácska Béla esperes úrnak, aki ezzel beírta nevét Balassagyarmat történetébe. Ez az épület a várost is gazdagítja, de nekünk gyülekezeti tagoknak is sokat jelent. Madách írja: „Ember küzdj és bízva bízzál...” Ember ne add fel, sosem, ha ránk tör a betegség, baj, gond. Luther szerint a munka istentisztelet, mely a dolgozók munkája alapján így előbb volt, mint a mostani. Áldást kér a gyülekezetre, vezetőire, minden nemzedékre, akik ebbe az épületbe betérnek, hogy itt az emberi lélek nemesedjék. Magyarok, mi evangélikusok sok mindent megértünk, túléltünk, háborút, megpróbáltatásokat, rendszerváltozást ...stb. Van bennünk felülről jött isteni erő, az Ő erejével éljük ezt tovább, a hit virágai itt mindig nyílnak.

Róka Lajos református lelkész a gyülekezet köszöntését tolmácsolta Mt 13,36 alapján, majd a zsolttáros szavaival szólt a gyülekezethez: Adja az Úr, hogy itt találja meg mindenki az igazi otthont, valóságos testvériség legyen, áldás, örüljünk az Úrban, közös örömben.

Juhász Péter polgármester köszönti a gyülekezetet, és említést tesz arról, hogy városunk pénteken ünnepelte kórházának 100 éves évfordulóját, mikoris a kórház névadója Dr. Kenessey Albert az evangélikus egyház gyülekezetének megbecsült tagja volt. Nekünk hívő embereknek tudni kell, hogy az egészségtől több a lelkiünk. Olyan épülettel gazdagodtunk, ahol a lelki táplálkozás a döntő és ez a gyönyörű épület, környezet Istenről tanúskodik, és Ő adja meg, hogy minél több fiatal találja meg itt a szűk ösvényt. Örülök, hogy itt lehettem és osztozhattam az örömben.

Urbán Árpád országgyűlési képviselő, mint gyülekezetünk tagja köszönti a résztvevőket és gratulál ehhez az archaikus épületet építő nagyszerű csapatnak, akik biztosan munkájukat később referenciaként felhasználják. Jó egészséget kíván mindenkinek.

Kalácska esperes úr megköszöni még egyszer mindenki áldozatos munkáját és kéri, hogy minél gyakrabban töltsük be ezt a termet.

Végül a Himnusz eléneklésével zárul be a díszközgyűlés.

Az ünnepség befejezéseként, mintegy 300 fő vendéget hívtunk a központ helyiségeibe, ahol gazdagon megterített asztaloknál folyt a beszélgetés késő estig.

Kmf”

Kalácska Béla espres-lelkész 20 évi balassagyarmati lelkészi szolgálata után nyugalmába vonult. A püspök úr Záborszky Csaba nyugalmazott szügyi lelkészt bízta meg az új lelkész megválasztásáig helyettes lelkészként. Az új lelkész, Bartha István nyíregyházi lelkész megválasztása 2001. augusztus 12-én történt meg, beiktatása szeptember 22-én. 4 gyermekével augusztusban költözött be a lelkészlakásba. Ígéri, hogy a hívekkel való jó kapcsolata érdekében mindent megtesz.

Hamza Kinga Dalma az ösküi evangélikus egyházközségbe távozik. Helyére Szebik Imre püspök úr Kulcsár Zsuzsanna segédlelkészt küldi ki.
(Bartha István beszámolója)

Szabó püspök emléktábla felavatása 2002. április 07.

A hálásan emlékező gyülekezet 2002. április 7.-én születésének 100. évfordulóján emléktáblát helyezett el a lelkészlakás falán. A hálaadó istentiszteleten a gyülekezet zsúfolásig megtöltötte a templomot. Az oltári szolgálatot Megyaszi László esperes helyettes, Bartha István Igazgató lelkész és Hamza Kinga Dalma másodlelkész végezte. Igehirdetéssel D. Szebik Imre Elnök-püspök szolgált. A győztes keresztyén életről szólt. A Krisztusban való hit segíti győzelemre a küzdő embert. Szabó József püspök megvívta a hit nemes harcát, és győzedelmes életet tudott élni. Ezután D. Dr. Harmati Béla a Déli Egyházkerület püspöke mondott személyes hangú megemlékezést. Egy ideig itt szolgált segédlelkészként. Szeretettel emlékezett meg a gyülekezetéről és a püspök urral töltött közös szolgálatáról. Gondolatait az apostol szavai köré fonta: „Arra hivatatok el, hogy áldást örököljete.” Beszédében utalt arra, hogy elődjét világszerte elismert Madách kutatóként ismerik el. Az ünnepelés után Zólyomi Mátyás felsőpetényi lelkész Szabó József életútját ismertető beszédével folytatódott. /Ebből részletek az előbbieken. Szerk. megjegyzése /

Az ünnep hangulatát emelte Kanyó András-fuvola, és Kanyóné Réti Emőke –cselló művészi előadása. Majd a gyülekezet énekkara Antal Gusztávné vezényletével elénekelte a Mindennap című művet, melynek szövegét Szabó József fordította angolból. Angol dallamát az énekkart 1990-ben újjászervező és 10 éven át dirigáló Réti Zoltán dolgozta fel kórusművé Honti István felügyelő üdvözlő és záró szavai után a gyülekezet kivonult a parókia falán elhelyezett emléktáblához amit D. Szebik Imre püspök lepezett le. Az emléktáblát Réti Zoltán festőművész által tervezett és készített és adományozott bronz portré dombormű ékesít. Ilyen emléktáblát helyeztek el Ipolyszögön és a püspök szülőhelyén Mesteriben. Itt az emléktáblát Ittész János a Dunántúli Egyházkerület püspöke áldotta meg.

Ajándékozási okirat:

Alulírott Réti Zoltán festőművész, balassagyarmati lakos /Nagy Iván út 15/a /, az általam személyesen ismert és tisztelt Szabó József püspök úrról készített bronz

portré domborművem egy példányát-amelynek jogdíját-a Képző és Iparművészeti Lektorátus 350.000 Ft-ban (Háromszázötvenezer) határozta meg,

A Balassagyarmat i Evangélikus Egyházközségnek,

A másik példányát az Ipolyszögi Evangélikus Gyülekezetnek

A J Á N D É K O Z O M.

Megjegyzem, hogy a harmadik példányt a Celldömölk - Mesteri Evangélikus Egyházközségnek adományoztam. Ez összesen 1.050.000 Ft.

Teszem ezt egyrészt egyházam iránti elkötelezettségből, másrészt Szabó József püspök úrral közösen végzett irodalmi és művészeti tevékenységünk emlékére, fél évszázados barátságunk jegyében.

Balassagyarmat. 2002. április hó 7.-én

Az evangélikus templom

/Forrás: Reiter László evangélikus templom /

A mai Kossuth Lajos utcában a Luther utca torkolatával szemben áll. 1785-ben építették az akkori akasztófadombon. A torony alapkövét 1793-ban tették le, de rézfedelét csak később kapta. 1809. augusztus 7-én leégett, de 1812-ben ismét készen állt. A templomot ekkor kőfallal kerítették be. 1836-ban kórusa is felépült. Megrongálódott fedelét 1873-ban állították helyre. Egyetlen zömök tornya a nyugati homlokzat elé ugrik és itt van félköríves bejárati ajtaja is. Felette félköríves keretelt ablak, övpárkány, majd ismét egy félkörös ablak. E felett órapárkány, végül törtvonalú zömök sisak, rajta évszám, mely az 1808-as elkészültét dokumentálja. A sisak tetején fém gömb és ezen a kereszt. A toronyban jelenleg négy harang található. A templom valamennyi harangja ismert, melyekből 10 darab volt eddig a ma is meglévővel. Ebben a toronyban van jelenleg is a város legrégebbi /1891/ és legfiatalabb /1971/ öntésű harangja. A legelső hármassorozatot 1792-ben Losoncon.

1./ FECIT BENIAMIN STEPHANIDES LOSSANS 1792/

HAEC CAMPANA CUN MINOROBUS DAUBUS EST COMMUNIBUS

BALASSA GYARMATENSIVM EVANG. SUBTIBUS

Öntötte Stephanides Benjamin Losonc 1792/ ez a harang a két kisebbel a Balassa Gyarmatiak Evangélikus közösségétől vétetett

Súly: 745 font. 1917-ben leszerelték és beolvasztásra elvitték.

2./ FECIT BENIAMIN STEPHANIDES LOSSONCZINI /

fusa anno quo restitvit mitis Leopoldis iure Lutheri atque Libens plana sinit
abire uia.

Öntötte Stephanides Benjamin Losoncon / Abban az évben öntetett amikor a szelídlelkű Leopold szabad utat engedett Luther tanításának.

Az egyetlen egyházi célra szolgáló olyan harang melynek felirata chronisthichonba mutatta az 1792-es öntési évet. Súlya 350 font. Ezt is elvitték 1917-ben.

3./ A sorozat harmadik harangja, felirata, Rómer szerint mint az 1./-é. Súlya nem ismert. Elrepedt s ezért átöntötték, következő évben visszakerült az alábbi felirattal.

4./ FUDIT HENRICUS EBERHARD PESTINI 1812 /

ECCL. EVANG. B. GYARMATHIENSIS CURAVIT AO 1813

Öntötte Eberhard Henrik Pesten 1812 / A B. Gyarmati Egyházközség készítette 1813. évben súlya 103 font. 1855 –ben ismét elrepedt.

5./ ÖNTÖTTE SCHSAUDT ANDRÁS PESTEN 1855.

Súlya 103 font. 1917 –ben háborús célokra ez is leszerelésre került. 1891- ben megvásárolták a templom számára a templom számára negyedik, egyben a legnagyobb harangot is, mely napjainkban a város legöregebb és az egyházi célokot szolgáló harangja. A korabeli sajtó május 24. –i számában olvashatunk az előzményekről. Május 17. – én hozták a hívek három kocsin a harangot és az állványzatokat. A harangöntő Thury és szakemberei 19. – én csütörtökön este 6 – kor húzták fel a helyére a harangot, melynek beállítási munkái 4 napot vettek igénybe. A költségeket az Evangélikus temetkezési Egylet fedezte, mely 1970 Ft. volt.

6./ ÖNTÖTTE ÉS FELSZERELTE THURY JÁNOS ÉS FIA BUDAPESTEN 1891 / BALASSA – GYARMATI / ÁG. HITV. EVANG. TEMETKEZÉSI EGYLET / AJÁNDÉKA 1891

Másik felének közepén domborított kehely, szív, kereszt a szőlőfürt és búzakéve karéjában súlya 969 kg. Átmérője 122 cm. Az óraszerkezethez kapcsolva ez üti az egész órákat.

A Nógrádi Lapok május 31. –i ad hírt a 24. –én Szentháromság vasárnapján tartott avatóünnepségről, melyben egyben a vallásszabadságot biztosító 1781. 26. tvc. százados évfordulója is volt. A templom előtti téren folyt le a harangszentelési ünnep. Simkó Frigyes lelkész egyszerű szertartás mellett végezte, az új harang megszólalt. A templomban az oltár mellett Holles Danó, Simkó Frigyes lelkészek és Kossaczky s. lelkész elénekelték a felszentelési imát, amit magyar népének követett. Utána Holles Danó dobocsi lelkész tartott beszédet s ezt követte tót ének és Simkó Frigyes tót nyelvű beszéde. Az istentisztelet fél 12 – kor ért véget.

Egy szűk negyedszázad után pedig elkövetkezett az I. Világháború, mely szomorú sorsot szánt a gyarmati harangoknak is. Erről a megyei lap 1917. II. 11. – i számában így számol be : Hadba vonultak a harangok. A héten rákerült a sor a mi harangjainkra is s a többiek után bevonultak, hogy ágyút öntsenek belőlük. Az egyházakban egy – egy harangot hagytak meg, de elrendelték, hogy ezentúl is bronzharangot kell beszerezni nem pedig acélharangot, mert hadviselés idején ezek óriási tartalékfémeket jelentenek. A jámbor emberek sírva búcsúztak e harangoktól melynek hangjait kisgyermek koruktól fogva megszokták, s annyi költészet fűződik emlékükhöz. Az ideges emberek nem is bánják, hogy egy – egy harang maradt, mert a szolgálatot azok is megteszik s minek az a harangzúgás a külföldön szokásos harangjáték helyett.

Egy évtized elteltével az egyik februári Nógrádi Hírlap megjelent száma ad hírt, 100 millió koronáért három új harangot rendeltek a soproni Saltenhofer cégtől, aki már előző évben pályázott a katolikus templom harangjainak megrendelésére is. Áprilisban azok el is készültek, mert a 17. –i lapszámban a harangok fogadásáról tudósítanak. Az Evangélikus Nőegylet virágdíszbe öltöztette a harangokat. Kardos Gyula üdvözlése után az ünnepi beszédet dr. Kosatzky Arnold főjegyző tartotta. Április 14. – én csütörtökön délután fél 3 – kor a presbiterek és az egyházközségi elnökség jelenlétében történt a harangok felhúzója a toronyba. Előtte a lelkész, a felügyelő és a presbiterek bibliai mondások közepette fakalapáccsal szólaltatták meg a harangokat.

7./ ERŐS VÁR A MI ISTENÜNK / LUTHER HARANG /
 KÖZADAKOZÁSBÓL KÉSZÜLT / A REFORMÁCIÓ 410
 ESZTENDŐS ÉVFORDULÓJÁRA / STRANYAVSZKY GÉZA
 EGYHÁZFELÜGYELŐ ÉS KARDOS GYULA LELKÉSZ ALESPERES
 IDEJÉBEN / AZ ALÁBBI MEGNEVEZETT ÉS MÉG TÖBB / HŰSÉGES
 EGYHÁZTAG ADOMÁNYÁBÓL / AZ URNAK 1927. ESZTENDEJÉ-
 BEN.

BALASSA GYÖRGY	HAVAJ B. JÁNOS	PIATRIK JÁNOS
BÓDIS PÁL	JANICH TIVADAR	PIATRIK MÁRTON
BULYOVSZKY MIHÁLY	KARDOS GYULA	RÁKÓCZY ISTVÁN
CZESZNAK JÁNOS	KÁPOLTAY JÁNOS	SELMECZY ÁRPÁD
CSESZTVEN MÁRTON	KONDOR VILMOS	STEFKA PÁL
DRASKÓCZY JENŐNÉ	KORITSÁNSZKYJÁNOS	
SZTRANYAVSZKY GÉZA	EVANG. IFJ. EGYLET	KOTULYÁK CSALÁD
DR. SZTRANYAVSZKY SÁNDOR	EVANGÉLIKUS NŐEGYLET	
KRAITS PÁL	TÖRÖK PÁL	FARAGÓ TESTVÉREK
KRUDY ALBERT	VERESS IMRE	FAYL GYULA
LESZENYICZKY MÁRTON	VITÁLIS BÉLA	FÉNYES LAJOS
MUNK DEZSŐNÉ	ZORVAN PÁL	FRECSKA JENŐ
MURÁR LAJOS	DR. ZSADÁNYI GUIDÓ	PAULAY JENŐNÉ
	DR. PETROVICS RUDOLF	

ÖNTÖTTÉK: SELFTENHOFER ÉS FIAI HARANGONTÓK GYÁRÁBAN
 SOPRONBAN 5149 SZ.

SÚLYA:560 kg. Átmérője: 100 cm. Az óra harangja ezen üti ki a negyediket.
 Nagyságrendet számítva ez a torony második harangja.

8./ Az 1927 –ben a soproni Seltenhofer és fiainál öntött hármas sorozat második darabja volt. Súlya: 320 kg. Sajnos a rajta lévő szöveg nem ismert. A háború alkalmával 1944 – ben leszerelték és elvitték.

9./ KÖZADAKOZÁSBÓL KÉSZÜLT A / GÁLYARABOK EMLÉKÉRE / AZ
 URNAK 1927. – ESZTENDEJÉBEN /ÖNTÖTTÉK: SELTENHOFER
 FRIGYES ÉS FIAI HARANGONTÓ GYÁRÁBAN SOPRONBAN
 A MÁSIK OLDAL FELIRATA: CAMPANELLA / TÉRJ MAGADHOZ
 DRÁGA SION

A sorozat harmadik, legkisebb harangja. Súlya: 120 kg. Átmérője: 61 cm. A harangon még annak sorszáma 5151 sz. is olvasható.

10./ ISTEN DICSŐSÉGÉRE / NÉGY ÉVE ELHUNYT
 FELESÉGE EMLÉKÉRE / ADOMÁNYOZTA
 CORIÁRY GUSZTÁV 1971 – BEN / ÖNTÖTTE
 GOMBOS LAJOS HARANGÖNTŐ ÓRBOTTYÁNBAN

A szöveggel ellentétes oldalon közepen egy domborított Luther rózsza.

Ez a templom és egyben a város legfiatalabb harangja napjainkban, átmérője 80 cm.

Az egyházközség működő intézményei

/ Forrás: Kalácska Béla: A Balassagyarmati Evangélikus Szeretotthon Békesség c. újság 1995 december 6. old. /

A Szeretetház

Megalakulását és működését Kalácska Bélának a Békesség című folyóiratunk alábbi cikkéből ismerhetjük meg.

„Báró Prónay Róza és Irma 230.000 pengő alapítvánnyal alapozta meg az EVANGÉLIKUS SZERETETHÁZ-at Kardos Gyula alesperességének idején. 1931. Május elsején nyílt meg az intézmény ideiglenes helyén, a balassagyarmati patinás Csillagházban. Idős, munkaképtelen, kereset és támasz nélkül maradt nőket vettek fel felekezetre való tekintet nélkül. A felvétel ingyenes volt és halálukig gondjukat viselték a Szeretetházban, (ma is így hívják a városban az épület homlokzatának felirata miatt).

1933-ban az alapítvány magas összegének részbeni felhasználásával vásárolta meg az egyház a Sztranyovszky-féle házat a Deák Ferenc utcában, ahol ma is működik az intézmény. A megmaradt tőke és kamatai biztosították a gondozottak ingyenes ellátását. A háború és az infláció elvitte az alapítvány összegét. A gazdag Szeretetház szegényházzá lett, Balassagyarmatot romvárossá nyilvánították. Ilyen körülmények között is 10-11 főt gondoztak, sőt a háborús események hatására olykor 40 fő számára is biztosítottak menedéket és ellátást. Közöttük sok szülő nélkül maradt gyermek is volt. Ebben az időszakban Szabó Dóra diakonissza vezette az intézményt 1950-ig, majd Palkovics Julianna diakonissza vette át a vezetést 1956-ig. Ezt követően Fábián Erzsébet, Szekeres Kálmánné, Obedkó Sándorné, Rácz Dezsőné következtek a sorban. Túrmezei Erzsébet diakonissza-költő (később a FÉBÉ Ev. Diakonissza Egyesület főnöknője) 1950-től 25 éven át végezte áldásos szolgálatát az intézményben, gyülekezeti szolgálata mellett. 1983-ig hosszabb-rövidebb ideig Filip Mária, Tóth Miklósné és Nagy Ilona lelkésznő vezette az otthont. Tizenkét év óta Gasparik Lászlóné vezeti az intézményt. Az igazgató lelkész Kalácska Béla esperes. (2001. évtől Bartha István az igazgató lelkész. - a szerkesztő megjegyzése)

A Szeretetház a 70-es évek végéig több, állandóan bejáró és segítő testvér szolgálatával tudta megoldani a főzést, mosást, takarítást, fűtést. Anyagiakban és természetben az egyházmegye gyülekezetei is segítettek.

A város kommunális fejlődésével együtt bővült és korszerűsödött új szobákkal, ebédlővel stb. az otthon. A legnagyobb, s egyben az utolsó bővítés 1995-ben fejeződött be, új épületszárny építésével, mintegy 3 milliós költséggel. Ez a bővítés újabb 6 ágyal növelte a gondozottak elhelyezési lehetőségét, így már 18-20 fő befogadására alkalmas az intézmény. A mai otthon az eredeti duplájára bővült.

A Szeretotthon összkomfortos, mai korszerű igényeket elégít ki. Két- és háromágyas szobákban vannak elhelyezve a gondozottak.

A lakószobákat és közösségi helyiségeket nyáron nyitható, télen zárt meleg folyosó köti össze egymással. Az épület földszintes, csendes belvárosi részen helyezkedik el. Patkó alakú épület által határolt szép kert teszi tavasztól ősziig kellemessé a kinti pihenést a gondozottak számára.

A bentlakók testi szükségleteiről a vezetőnőn kívül gondozónő, ápolónő, két éjszakai ügyeletes gondoskodik.

A lelkipásztori feladatokat az igazgató-lelkész és a segédlelkész látja el rendszeres igei alkalmak tartásával és pasztorális szolgálattal. A város Szent-Györgyi Albert Középiskolájának Johannita osztálya is rendszeresen szolgál az intézményben.

A városi kórház biztosítja a gondozottak gyógykezelését betegség esetén. Pest közelsége (80 km alatt) lehetővé teszi fővárosi illetőségű testvérek elhelyezését. Magukat ellátni tudó, de gondozásra szoruló nőtestvéreket tud felvenni az otthon. Ezek életük végéig gondozásban részesülnek.

Az ismertetés során az intézmény falán elhelyezett táblára már történt utalás, ahol egy bibliai idézet is található: „A szeretet soha el nem fogy” (1Kor 13,8).”

Az énekkar

Takács Lajos tanító szervezte meg a dalárdát 1900 körül. Az I. világháború alatt nem működött. Utána Aradi István szervezte újjá, majd vezette szép sikerrel. Az iskola államosítása után vezető hiányában szünetelt, 1953-tól a kántori szolgálatot végző Zólyomi Pálnénak jelentős érdemei vannak az énekkar újjászervezésében és vezetésében. Lemondása után Réti Zoltán lett az énekkar vezetője, aki már 1990-ben egyházi gyermekkórust szervezett, majd 10 éven keresztül sok kórus művel gyarapította az énekkar repertoárját. Emellett a kántori szolgálatot is ellátta 1990-ben alkalmanként, később rendszeresen, 1993-tól dr. Molnár Jánossal együtt 2000-ig, ellenszolgáltatás nélkül.

Az énekkar vezetője jelenleg Antal Gusztávné.

Békesség

1993 óta megjelenő időszakos folyóirat. Célja a város és az esperesség területén élő evangélikusok tájékoztatása az egyházi élet területén történt eseményekről.

UTÓSZÓ

Engedtessék meg, hogy a végén a szerkesztő is elmondja néhány észrevételét. A legrégebbi írások az 1700-as évek végéről valók. Ekkor még latinul vezették a feljegyzéseket. Ehhez bizony latin szótárra is szükség volt. Így lehetett megállapítani, hogy kik voltak a gyülekezet első lelkészei.

Az egyházköztség történetét 4 szakaszra lehet osztani. Az első a megalakulástól az 1700-as évek végéig tartott, ez az üldöztetés, az intolerancia korszaka volt. Eleink, ha elbuktak, újra talpra álltak.

A második a kiteljesedés korszaka volt, 1781-től kb. 1948-ig tartott. Ekkor épült a templom, az iskola, a parókia, tanítói lakás, a Szeretetház. Ekkor lett püspöki székhely a gyülekezetünk.

A harmadik a korlátozás szakasza volt. Államosították az iskolát és még 3 egyházi épületet. Magszűnt püspöki székhely lenni. Az egyházi élet szűk mederben folyt.

A negyedik a jelenkor. Erre nehéz jelszót találni. Épült gyülekezeti ház és új lelkészlakás, ez örömteljes eredmény. De tapasztalható egy egyháztól való elidegenedés, a világi értékek mindenek fölé helyezése. Ennek még beláthatatlanok a következményei. Most nem kívülről gátolják az egyházi életet, hanem mi magunk vagyunk ennek okozói. A harcot önmagunkkal kellene megvívni. Ehhez adjon erőt ez az egyház történetét bemutató írás is.

Dr. Molnár János

IRODALOMJEGYZÉK:

Dr. Nielsen Frigyes: A keresztyén egyház történetének vezérfonala
Budapest, 1907. 143-145. oldal

Pálmány Béla: A végvár – mezővárostól a városig
Nagy Iván történeti kör évkönyve 1996. 28-31. oldal

Masznyik Endre: Dr. Luther Márton művei
Pozsony 1905. 151-187. oldal

Czobor László: Honti históriák

Budapest 1927. 71-73. oldal

Zólyomi Mátyás: Szabó József élete és munkássága

Részletek az Evangélikus élet 2002. április 14.-i számából

Reiter László: Evangélikus templom

Kalácska Béla: A Felvidéki reformáció elterjedése és a Balassagyarmati
Evangélikus Gyülekezet

Kalácska Béla: A Balassagyarmati Evangélikus Szeretotthon
Békesség 1995 december 6. oldal

A Balassagyarmati Evangélikus Egyházközség Presbiteri és Közgyűlési
jegyzőkönyvei, anyakönyvei 1785-2002-ig.

Adatokkal szolgáltak:

Bartha István

Garami Lajos

Kalácska Béla

Hamza Kinga Dalma

Kulcsár Zsuzsanna

lelkészek

Réti Zoltán festőművész

Barna László presbiter

Reiter László fotóművész

A kiadvány létrejöttében segédkezett Honti István felügyelő

Függelék

Díjlevél a megválasztandó kántortanító részére:

Ezennel becses tudomására hozzuk, hogy a Balassagyarmati Ág. Hitv. Ev. Egyházközség mai napon, 1945 évi augusztus hó 12.-én tartott közgyűlésében tekintetes kántortanító urat kántortanítójának megválasztotta. Meggyőződésünk, hogy hivatásának kötelességeit jól ismeri, mégis kötelességünket teljesítjük, amikor tisztelt kántortanító úrral közöljük, amit nálunk való működésében hivataloskodásától megkívánunk.

Először is, mint tanító köteles lesz azokat az osztályokat, amelyek élére Önt az egyház állítja, az egyházi és állami törvényekben, illetőleg szabályrendeletekben előírt óraszámokban és módon nevelni, oktatni, elsősorban szent vallásunk igazságában, azutn

pedig mindazon ismeretekben, melyek a népiskolák Tanterveiben és Utasításaiban foglaltatnak, hogy gyermekeink szívében az evangéliumi keresztyén érzület és hazánk iránti forró szeretet ápoltsék és erősítsék. E célból kötelessége lesz iskolai ünnepélyek rendezése és iskolai énekkar szervezése és vezetése is. Tartozik tanító társait azoknak akadályoztatása esetén helyettesíteni, szükséghez képest ideiglenesen még az egy tanterembe szorítandó többi osztályt is tanítani. Feladata továbbá az egyházközség jegyzői teendőinek ellátása.

Másodszor: Az összes kántori teendők ellátása vasárnap és ünnepnapokon, valamint hétköznapokon olyan mérvben, amint azokat az egyházközség közgyűlése a jövőben is elrendeli. Temetések és esketések alkalmával a kántori feladat betöltése, egyházi énekkar szervezése és vezetése, ugyancsak feladatát képezi, hogy ez által istentiszteleteink ájtatossága mélyítsék. Kántori állásból folyó kötelessége a belmissziói munkában való segédkezés is.

Működésének részletes utasításait tanítóiakban az iskola igazgatójától, kántoriakban az egyházközség lelkészétől fogja venni.

Megkívánjuk kántortanító úrtól a vallásosságot és egyháziasságot, egyházunk hitvallási irataiban lefektetett hitigazságok őszinte és rendületlen vallását és azok szerinti életet, tiszta és kifogástalan erkölcs magaviseletet, a kitartó szorgalmat, hivatalbeli hűséget, az egyházi hatóságok és országos törvények iránti engedelmességet és tiszteletet, a társadalmi életben olyan magaviseletet és munkásságot, hogy abból helyi evangélikus egyházunkra is fény áramoljék.

Mindezen kellékeket balassagyarmati evangélikus egyházunk Önben feltalálni remélvén, kebelébe teljes bizalommal, tisztelettel és szeretettel fogadja.

Működésére Istennek szent áldását esdve, kérjük: fogadja hitrokoni üdvözlötünket.

-.-

Becsülettel megszolgált kántortanítói munkájáért kántortanító úrnak az alábbi jövedelmet biztosítjuk:

1. Természetbeni lakás /3 szoba, előszoba, konyha, kamra, pince, fatartó /
Ez kántori javadalom.

2. Készpénz. A mindenkori tanítói kezdő fizetés 10 % -a. Ebből a V. K. M. 216. 529-1942. VI. 5.-én ü. o. számú rendelete alapján 5 % tanítói és 5 kántori javadalom.

3. Föld. 1kh. 144 nö. Rét és 6 kh. 1.383 nö. Szántónak haszonélvezete. Ebből a fenti V. K. M. rendelet értelmében 4 érték egység tanítói, 4 értékegység kántori javadalom.

4. Minden gazda aszerint, amint urbáriális földeket bír, egy házhely után 1 kila, ½ kila, negyed házhely után ¼ kila, gabonát tartozik fizetni és pedig fele részben rozs, fele részben tiszta búzát. Miután búza nem terem, a járandóság rozsban is leróható, de ez esetben minden kila után még egy negyed kila rozs kárpótlandó. Az

egy kilánál kevesebbet fizetők szintén ily arányban kötelesek többet adni tiszta rozsban . Minden egyes zsellértől és hasonlótól ¼ kila pótlás nélküli rozs jár. Zsellérek és hasonlók gabona helyett mindenkori értékben pénzt fizethetnek. Ezek özvegyi fél díjat fizetnek. /:Ez a fenti V. K. M. rendelet értelmében kántori javadalom. 11 érték egység. :/

4.Hat öl fa Balassagyarmat várostól. /: Fenti V. K. M. rendelet szerint kántori javadalom. 12 értékegység. :/

5. A három főünnep másodünnepén offertórium egészen.

Ennek megváltott összege 25 – 25 pengő. /: Be nem számítható javadalom. :/

6.Gyónáspénz 1/6 része. A gyónáshoz szükséges ostyáról a kántortanító köteles gondoskodni. Ezért a várostól kila tiszta búza értéket kapja. /: Be nem számítható javadalom. :/

7. Temetési stóla6, esketési stóla 6 pengő. Idegenektől ennek kétszerese. /: Be nem számítható javadalom. :/

8. Cantatio koleda fejében a gazdáktól 1 pengő, a zsellérektől 50 fillér, özvegy nők felét fizetik, iparosoktól ennek megváltása fejében az egyház pénztárából évi 91 pengő 50 fillér. Hegyi szőlők után csak gazdáktól 1 pengő. /: kántori javadalom.:/

9.Egy – néhai Bajnóczy Sámuel által hagyományozott, jelenleg parlagon heverő szőlő hagyomány szerinti használata. /. Kántori javadalom.: /

Mejegyzés. Ezen kántortanítói állás helyi javadalma a vallás- és közoktatásügyi miniszter 216.529 – 1942.VI. 5. ü. o. számú rendeletével 31 értékegységben és pedig 27 értékegység kántori és 4 értékegység tanítói fizetés 10 % -ában van megállapítva, ez utóbbiból 5 % kántori és 5 % tanítói.

Hitelesítések.....